

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: НОВІ ОРІЄНТИРИ І РИЗИКИ

У НОМЕРІ:

- **ЕНЕРГЕТИКА – СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**
- **ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТІНЬОВИХ КАПІТАЛІВ: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ**
- **ПАДІННЯ КУРСУ ПОВ'ЯЗУЮТЬ З НЕСТАБІЛЬНІСТЮ І ВІДСУТНІСТЮ РЕГУЛЯТОРНОЇ ФУНКЦІЇ**
- **ВАЛЮТНІ РИЗИКИ І ПРОГНОЗИ**
- **МОНІТОРИНГ ЗАКОНОДАВСТВА**

№ 3-4 (березень – квітень) 2014

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:

нові орієнтири і ризики

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

№ 3-4 (березень – квітень) 2014

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

Національна юридична бібліотека (НЮБ)
Український союз промисловців та підприємців (УСПП)

Редакційна колегія:

В. Горвий, головний редактор, д-р іст. наук,
проф.,

заступник генерального директора НБУВ

В. Крутов, віце-президент УСПП, д-р юрид.
наук, проф.
(співголови)

Т. Горенко, старш. наук. співроб. відділу
політологічного аналізу СІАЗ
(відповідальна за випуск)

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного
відділу НЮБ;

Ю. Половинчак, заввідділу обслуговування
інформаційними ресурсами НЮБ;

Заснований у 2012 році
Виходить раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

Національна безпека

Беззуб І.

Енергетика – складова національної
безпеки України.....3

Державний бюджет

Полтавець С.

Легалізації тіншових капіталів:
реалії сучасності.....12

Європейські стандарти

Присяжна Л.

Адаптація законодавства України
з питань безпеки та якості харчових
продуктів до вимог ЄС –
умова виходу на світові ринки.....16

Банківська сфера та валютне регулювання

Горенко Т.

Падение курса связывают с нестабильностью
и отсутствием регуляторной функции.....20

Стрельников М.

Валютная кабала или как банки создают
кредитный Майдан.....23

Податкові ризики

Охрименко А.

Что нужно сделать, чтобы украинцы
платили налоги.....25

Соціальний захист населення

Горенко Т.

Обов'язкове медичне страхування:
проблеми та перспективи.....26

Страхування

Горенко Т.

Страхова галузь обговорює
нові шляхи розвитку.....28

Міжнародні відносини

Visa заявила о невозможности работы
в России из-за непосильного
страхового взноса.....31

Путин подписал закон об особенностях
финансовой системы Крыма
на переходный период.....31

Моніторинг законодавства.....35

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Енергетика – складова національної безпеки України

Енергетична безпека є невід’ємною складовою економічної і національної безпеки, запорукою існування й розвитку держави. У сучасному глобальному розумінні гарантування енергетичної безпеки – це задоволення потреби поточного й перспективного замовлення одержувачів усіх видів палива, енергії та енергоресурсів. Вплив негативних природних, техногенних, управлінських, соціально-економічних, внутрішньо- чи зовнішньополітичних факторів на забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери країни є прямою загрозою енергетичній, а відтак і національній безпеці держави.

Закон України «Про основи національної безпеки України» виділяє низку реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах функціонування держави. Однак енергетичній сфері цей Закон приділяє недостатньо уваги. Серед економічних загроз національній безпеці України в Законі перелічено лише деякі стани, що створюють загрозу державі через порушення енергетичної безпеки.

Законодавчо закріпити основні напрями державної політики у сфері енергетичної безпеки України та розширити перелік станів, що створюють загрозу національній безпеці держави (тобто виокремити з економічної сфери енергетичну з переліком можливих явищ, що становлять пряму загрозу національній безпеці через порушення функціонування енергетичної сфери), пропонує автор законопроекту № 4337 «Про внесення змін до Закону України “Про основи національної безпеки України” «щодо визначення основ енергетичної безпеки України», народний депутат України І. Васюник.

Зокрема, запропоновані зміни передбачають розширене трактування загроз національним інтересам і національній безпеці України в енергетичній сфері: невиконання програм, спрямованих на захист національних інтер-

есів у сфері енергетики; відсутність задоволення потреб поточного і перспективного замовлення споживачів усіх видів паливно-енергетичних ресурсів, що виникає через вплив негативних природних, техногенних, управлінських, соціально-економічних, внутрішньо- чи зовнішньополітичних факторів; недостатні темпи диверсифікації джерел постачання паливно-енергетичних ресурсів; ризик припинення поставок паливно-енергетичних ресурсів з єдиного джерела постачання, що спричиняє порушення безперервної роботи енергетичної системи країни; неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів та відсутність активної політики енергозбереження; втрата контролю над державними підприємствами, що здійснюють діяльність із транспортування магістральними трубопроводами і зберігання в підземних газосховищах природного газу, видобутку та постачання енергетичної сировини; продаж, приватизація чи відчуження іншим способом з державної власності або передача в користування чи управління Єдиної газотранспортної системи України (магістральних газопроводів та газорозподільчих мереж, підземних сховищ газу та інших організаційно та технологічно пов’язаних з ними об’єктів та споруд, призначених для транспортування, розподілу і зберігання природного газу) або її складових.

У зв’язку з цим законопроектом доповнюються основні напрями державної політики з питань національної безпеки в енергетичній сфері: забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, у тому числі посилення контролю за виконанням програм, спрямованих на захист національних інтересів у сфері енергетики; послідовне й активне проведення політики диверсифікації джерел поставок паливно-енергетичних ресурсів, у першу чергу тих джерел, постачання з

яких становить понад 30 % загальнодержавного споживання; посилення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів; проведення активної політики енергозбереження; дотримання мораторію на продаж, приватизацію чи відчуження іншим способом з державної власності або передачу в користування чи управління Єдиної газотранспортної системи України (магістральних газопроводів та газорозподільчих мереж, підземних сховищ газу та інших організаційно та технологічно пов'язаних з ними об'єктів та споруд, призначених для транспортування, розподілу і зберігання природного газу) або її складових.

У часи незалежності України проведено чимало обговорень, опубліковано результати численних досліджень, прийнято низку документів на президентському та урядовому рівнях із проблематики енергетичної безпеки нашої держави. Між іншим, розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено «Енергетичну стратегію України» на період до 2030 р. (№ 145-р від 15.03.2006 р.). Слід зазначити, що системоутворювальним фактором Енергетичної стратегії України до 2030 р. є споживання 50 млрд куб. м газу на рік, із яких 90 % – власного видобутку.

Наміри щодо зменшення енергетичної залежності від Російської Федерації, з огляду на складні російсько-українські відносини у сфері енергетики, декларуються майже з моменту набуття Україною статусу незалежної держави. Однак відсутність коштів, зовнішньополітичної підтримки, досвіду реалізації транснаціональних енергетичних проєктів, в окремих випадках відсутність сировинних покладів вуглеводнів у зоні економічної досяжності та деякі інші чинники стримували реалізацію українських диверсифікаційних проєктів (диверсифікація в сучасному розумінні є вид стратегії, відповідно до якої розширюється асортимент товарів чи послуг, організуються нові напрями діяльності, орієнтовані на нові ринки).

Одним з головних чинників, що перешкоджали просуванню проєктів диверсифікації, слід також визнати наявність в Україні потужних лобістських груп, що відстоюють інтереси

РФ як у суспільних дискусіях, так і на різних рівнях державної влади. Тим часом, навіть найбільш амбітні диверсифікаційні проєкти, які декларувалися протягом усіх років незалежності всіма урядами та окремими державними установами, не передбачали повної відмови від російських поставок енергоносіїв. Більше того, диверсифікаційні «потоки» в таких проєктах не перевищували й половини російських поставок, але традиційно вважається, що одне джерело поставок не повинне перевищувати 30 % загального обсягу поставок.

Лише за такої умови може розвиватися енергетична незалежність держави. Отож, досі енергетична безпека України залишається вразливою і негарантованою, оскільки наша держава енергетично залежна від Росії – на 90 % за нафтою та на 60 % за газом.

Гострий дефіцит природних енергетичних ресурсів в Україні ставить проблему диверсифікації енергоносіїв у ряд найбільш пріоритетних і життєво важливих для нашої країни. Послідовна й ефективна державна політика у сфері диверсифікації постачання енергоносіїв має бути одним з першочергових завдань України з метою посилення надійності поставок енергоносіїв; отримання енергоносіїв за більш низькими цінами за рахунок конкуренції між постачальниками; підвищення рівня енергетичної безпеки України.

Про перспективи реверсних поставок газу до України нещодавно поінформував міністр енергетики та вугільної промисловості Ю. Продан. Він наголосив, що для забезпечення енергетичної безпеки необхідна диверсифікація джерел енергопостачання, зокрема вирішення питання реверсного постачання природного газу з країн Європи, у тому числі через територію Словаччини. Міністр наголосив, що є можливість фізичного реверсу до 12 млрд куб. м газу, однак словацька сторона пропонує підписати відповідний меморандум. Ю. Продан повідомив, що в найкоротший термін буде створено комісію за участі представників Європейської комісії, «Укртрансгазу» з метою пошуку компромісу та вирішення питань підписання технічних договорів. «Перш за все необхідно провести від-

повідні процедури та в рамках Договору про Енергетичне Співтовариство виконати вимоги III енергетичного пакета. Якщо вдасться домовитися зі Словаччиною, виходячи з наявності значних надлишкових транспортних потужностей ПАТ «Укртрансгаз», можливо забезпечити потік газу в Україну в обсязі до 60 млн куб. м на добу (до 20 млрд куб. м на рік) одночасно із здійсненням гарантованого транзиту газу до Європи», – підкреслив міністр.

У свою чергу Братислава готова допомогти Києву організувати реверсні поставки газу, але тільки за ринковими цінами, повідомив прем'єр-міністр Словаччини Р. Фіцо. На його думку, надання допомоги Україні в інтересах самого Євросоюзу, але це не означає, що Європа повинна за це платити. «Ми готові надати допомогу, але ця допомога має свої межі і економічно лімітована», – заявив словацький прем'єр. За його словами, Київ сподівається, що в цей проект кошти інвестуватиме Словаччина, але зі свого боку нічого не гарантує. При цьому, наголосив урядовець, важливим завданням залишається збереження поставок російського газу в Братиславу через територію України. Раніше єврокомісар з енергетики Г. Еттінгер заявив, що угода про реверсні поставки газу зі Словаччини в Україну може бути досягнута вже до кінця квітня, а самі поставки можуть розпочатися в цьому році.

На думку глави «Комітету енергетичної незалежності України» І. Надєїна, російський газовий монополіст ВАТ «Газпром» зробить усе, щоб заблокувати реверс газу зі Словаччини. «У зв'язку з цим, Україна повинна проявляти більш активну позицію на переговорах зі Словаччиною, а також залучати інші європейські країни, щоб вони чинили тиск на офіційну Братиславу, що займає проросійські позиції», – вважає експерт. За його словами, формальною перепорою на шляху організації поставок газу зі Словаччини є будівництво газової труби загальною вартістю близько 20 млн євро. Він також додав, що без Словаччини реверс газу з Європи буде відігравати допоміжну роль і не допоможе Україні істотно зменшити імпорт із Росії. «Прорубати вікно на європейський газовий ринок не вийде, оскільки зі Словаччини

ми можемо імпортувати до 15 млрд куб. м газу, у той час як з інших європейських країн – не більше 3–4 млрд куб. м», – нагадує глава «Комітету енергетичної незалежності України». Це розуміють у «Газпромі», тому розраховувати на «подарунки» не варто, вважає експерт. «У 2013 р. за рахунок реверсу ми імпортували 2,19 млрд куб. м. У Москві адекватно оцінюють загрозу втрати українського ринку і спробують не допустити зростання поставок з ЄС. Будь-якими шляхами, в тому числі обіцяючи знижки та інші преференції європейським газовим компаніям», – підсумував І. Надєїн.

Прем'єр-міністр України А. Яценюк провів переговори з главою МЗС Німеччини, на яких було вирішено, що головним пріоритетом співпраці України з країнами ЄС є реверсні поставки газу з метою забезпечення енергетичної безпеки України.

За словами экс-прем'єра Ю. Тимошенко, Україна протягом наступних шести років повинна поступово відмовлятися від споживання російського газу. «У нас є залежність за двома напрямками досить серйозна – це ядерне паливо і газ. Ми можемо на 100 % відмовитися від постачання ядерного палива з Росії. До 2020 р. ми можемо забути про існування російського газу. Нам треба одужувати, інакше нас постійно триматимуть на цих “гачках”», – наголосила Ю. Тимошенко.

У спільній заяві, опублікованій за підсумками саміту ЄС – США в Брюсселі (26 березня 2014 р.), Євросоюз і США висловили готовність сприяти організації реверсних поставок газу Україні із сусідніх з нею країн-членів ЄС. «Ми згодні з тим, що важливо подвоїти зусилля США та ЄС щодо зміцнення енергетичної безпеки в Європі для того, щоб надалі диверсифікувати енергоресурси і постачальників, а також, щоб дозволити здійснювати реверсні поставки газу в Україну з сусідніх з нею країн ЄС, – ідеться в документі. – Нинішня ситуація в Україні підтверджує необхідність зміцнення енергетичної безпеки в Європі». Крім того, в ЄС «вітають перспективу поставок в майбутньому зрідженого газу із США, оскільки додаткові світові поставки сприятливі для Європи і стратегічних партнерів ЄС».

Президент США Б. Обама заявив, що американська влада готова дати дозвіл на експорт природного газу в обсягах, необхідних для щоденних потреб Європи. «Ми готові дозволити експорт природного газу в таких кількостях щодня, в яких його щодня використовує Європа», – заявив Б. Обама в Брюсселі на прес-конференції після саміту США – ЄС. При цьому президент США зазначив, що газ надходитиме на відкритий ринок.

Державний департамент США прогнозує збільшення видобутку газу в Україні на 30 % протягом найближчих п'яти років. А завдяки реверсним поставкам газу з Європи, Українська держава вже найближчим часом повністю відмовиться від російського газу. Про це на брифінгу в Антикризисовому центрі в Києві заявив спеціальний посланець і координатор Держдепу з питань міжнародної енергетики, колишній посол США в Україні К. Паскуаль. «У нас працює спеціальна група з питань енергетики в державному департаменті, яка починає роботу з Україною. Адже Україна сьогодні перебуває в складних умовах, на її територію зазіхає сусід. Але Україна має величезні перспективи. Це держава, яка щорічно видобуває 20 млрд куб. м газу. І Україна має всі можливості щодо збільшення видобутку газу. Підписання угод з такими компаніями як Shell і Shevron сприятимуть цьому. Тому тільки протягом наступних п'яти років Україна зможе збільшити видобуток газу на 30 %», – прогнозує він. К. Паскуаль упевнений, що додатково Україна зможе видобувати ще як мінімум 12 млрд куб. м газу, у разі розвідки нових родовищ.

Компанія Shell продовжить розробку сланцевого газу в Донецькій області. Про це 25 березня 2014 р. заявив голова українського представництва компанії Г. Тайлі на зустрічі з губернатором Донецької області С. Тарутою.

Г. Тайлі зазначив, що компанія готова й далі виконувати свої зобов'язання з інвестування в Україну і вести подальшу безпечну розробку сланцевого газу в Донецькій області. «Завдяки спільним зусиллям ми зможемо успішно реалізувати тут проект, з дотриманням усіх екологічних норм», – сказав Г. Тайлі. Компанія готова розпочати сейсмологічні дослідження

на території семи районів області, передбачених проектом. Буріння першої дослідної свердловини почнеться, як тільки будуть готові всі необхідні документи. Про промисловий видобуток газу можна буде говорити тільки після отримання результатів дослідження. У свою чергу С. Тарута підкреслив важливість цього проекту для Донецького регіону і запевнив представників компанії Shell, що регіональна влада докладе максимум зусиль для того, щоб перша свердловина з'явилася вже цього року. «У цьому і наш інтерес: 10 % від видобутку, відповідно до угоди, залишатиметься в місцевих громадах. Регіон ж отримає 200 млн дол. інвестицій. Реалізація проекту передбачає створення нових робочих місць, забезпечує енергонезалежність», – зазначив С. Тарута.

Як повідомив міністр енергетики та вугільної промисловості України Ю. Продан, Україна вже у 2014 р. почне закуповувати американське паливо для АЕС. «Ми зараз відновлюємо договір із Westinghouse, тому що за останні два роки, на жаль, процес співпраці з Westinghouse був заморожений. НАК “Енергоатом” провела всі необхідні переговори для відновлення раніше досягнутих домовленостей. Тому ми вже найближчим часом зможемо завантажувати до трьох блоків АЕС паливом від Westinghouse», – заявив Ю. Продан. Він також повідомив, що поставка ядерного палива від «Росатома» в Україні нині йде в нормальному режимі. «Ті вагони, які йдуть з відпрацьованим паливом, йдуть за графіком. Я розмовляв з С. Кирієнко, главою “Росатома”, який сказав, що ми з ним працюємо в нормальному режимі і ніяких зауважень в нашій роботі немає», – додав Ю. Продан. Разом з тим, 5 березня цього року віце-прем'єр РФ Д. Рогозін повідомив, що Росія ввела заборону на пересування ядерного палива російського виробництва Україною. Ішлося як про транзит, так і поставання на українські АЕС.

Додаткові можливості щодо диверсифікації поставок газу через проблеми, які виникли в переговорах про його реекспорт зі Словаччини, може надати участь у реалізації проекту Адріатичного газового коридору (АГК), який ініціює Хорватія і підтримує Європейська

комісія. Передбачається, що створення газового коридору дасть змогу з'єднати газотранспортні системи Хорватії, Угорщини й України та збільшити частку природного газу, що надходить в Україну з інших джерел. Об'єктом газопостачання має стати LNG-термінал, який Хорватія планує збудувати на острові Крк в Адриатичному морі (проект «Adria LNG»). Потужність АГК може бути підсилена за рахунок підключення системи через інтерконектор (Іонічно-Адриатичний газопровід) до Трансадриатичного газопроводу (TAP), який планує побудувати міжнародний консорціум для постачання азербайджанського газу на європейські ринки через Грецію й Албанію.

Також становить інтерес пропозиція Туреччини щодо можливості реалізації спільного з Україною проекту будівництва нового LNG-терміналу на території Туреччини (перед Мармуровим морем), у зв'язку з чим з'являється можливість транспортування газу після регазифікації трубопроводом територією Туреччини до турецько-болгарського кордону і далі до України.

Комплекс потужних українських підземних сховищ газу, розташованих біля західних кордонів України, дасть змогу створити резерви природного газу як для учасників майбутніх коридорів, так і для інших країн Центральної Європи. Створення на території України Східноєвропейського газового хабу дасть змогу газовим постачальникам, спираючись на можливість українських підземних газосховищ (ПГС), розпочати торговельні операції в рамках українського та європейських газових ринків. Робота на вітчизняних ПГС європейських газотрейдерів стане важливим чинником для закріплення України на європейському газовому ринку.

У вирішенні питання диверсифікації енергоресурсів ключову роль повинна відіграти відновлювана енергетика. Україна має величезний потенціал для широкомасштабного впровадження «зелених» технологій, у першу чергу – вітроенергетичних. Зрозуміло, що цей процес потребує часу та інвестицій.

Слід зазначити, що в Україні вже зроблені реальні кроки щодо просування альтернатив-

них рішень з метою використання місцевих енергоресурсів. Діючий закон про «зелений» тариф дав змогу створити національний вітроенергетичний сектор виключно за рахунок приватних інвестицій, який вивів Україну на перше місце в галузі вітроенергетики серед країн колишнього СРСР. З точки зору сумарної встановленої потужності всіх вітроелектростанцій Україна перевершує Росію в 30 разів. Саме сектор «зеленої» енергетики є одним із ключових інструментів у зміцненні енергетичної безпеки та політичної стабільності нашої країни. Світовий досвід переконливо довів, що вітроенергетика стимулює впровадження нових технологій, створює нові робочі місця, підвищує конкурентоспроможність та економічний розвиток країни в цілому.

Українська вітроенергетична асоціація (УВЕА) впевнена в успішному розвитку національного вітроенергетичного сектору на півдні та сході країни.

На думку голови правління УВЕА А. Конеченкова, основним стримуючим фактором інтенсивного розвитку вітроенергетичних проєктів в Україні є відсутність загальної стратегії з розвитку сектору відновлюваної електроенергетики, що регулює питання щодо приєднання об'єктів «зеленої» електроенергетики до енергомережі України. Відсутність амбітних цілей з розвитку сектору відновлюваної енергетики України стримує входження іноземних інвестицій в енергетичний ринок України.

В українських надрах є багато різновидів альтернативних джерел вуглеводнів: газ ущільнених традиційних колекторів (tight gas), метан вугільних родовищ (coalbed methane), сланцевий газ (shale gas), сланцева нафта (shale oil). Усі вони характеризуються різними гірничо-геологічними умовами формування та залягання і потребують різних методів, методик та сучасних технологій їхнього освоєння і, відповідно, затрат. Однак усі вони важковидобувні та високозатратні.

З огляду на світові тенденції в розвитку альтернативних джерел вуглеводневої сировини (крім названих, є ще газогідрати, горючі сланці та астроблеми) та можливості їхнього видобування, стан сировинної бази видобувних

вуглеводнів України, за різними експертними оцінками, може радикально збільшитися в 4–10 разів.

У найближчому майбутньому в Україні особлива роль повинна бути відведена газу ущільнених пластів. Ці ресурси можна освоїти уже найближчим часом. Для цього необхідне залучення значних інвестицій та обов'язкове впровадження цифрових постійно діючих гідродинамічних моделей родовищ на базі сейсморозвідки.

Інша важлива альтернатива традиційному природному газу – видобування метану, що може дати реальні прирости запасів газу промислових категорій та їхнього видобутку в кілька мільярдів кубічних метрів уже в найближчі 2–4 роки з перспективою їхнього подальшого нарощування. Метан з вугільних пластів успішно розробляють у розвинутих країнах понад два останні десятиліття. За оцінками вітчизняних фахівців, Україна посідає четверте місце у світі за величиною ресурсів метану. Лише геологічні ресурси цього газу Донецького басейну оцінюють від 12 до 25 трлн куб. м, з них видобувні 3,2–3,7 трлн куб. м.

У розв'язанні проблеми диверсифікації енергоносіїв велике значення має досвід країн Західної Європи, до переважної більшості яких енергоносії надходять з 5–8 джерел. США отримують енергоносії із 60 країн світу.

Підтримуючи збалансовані відносини з усіма основними гравцями на світовому енергетичному ринку, найбільшу увагу Україна має приділяти співпраці з Європейським Союзом, оскільки енергетичні проекти, реалізація яких може забезпечити Україні певний рівень диверсифікації джерел енергоносіїв і відтак економічної незалежності, можуть бути реалізованими лише за умови активної участі в них з боку ЄС.

Україна, територією якої проходить близько 80 % російського експорту газу на європейські ринки, важлива для ЄС у контексті гарантування безпеки, прозорості та надійності транзиту енергетичних ресурсів.

Європейський Союз – один з найбільших імпортерів енергоносіїв у світі: торік його залежність від імпорту вугілля становила

58 %, вуглеводнів – 53,8 %. Російська Федерація експортує до країн Євросоюзу майже 25 % від загального споживання ним нафти, 42 % – газу, 12 % – вугілля та 35 % – збагаченого урану. У ЄС підраховали, що світові запаси нафти на початок цього року дорівнювали 165 трлн т, газу – 174 436 трлн куб. м, вугілля – 841 трлн т, урану – 18 096 т. За нинішнього рівня споживання, зауважують експерти, запаси нафти вичерпаються у жовтні 2047 р., газу – у вересні 2068, вугілля – у травні 2140, урану – у жовтні 2144 р.

На 100 % енергозалежними є Кіпр і Мальта, на 98,9 % – Люксембург, 90,9 – Ірландія, 86,8 – Італія, 83,1 – Португалія, 81,4 – Іспанія, 77,9 – Бельгія, 72,9 – Австрія, 71,9 – Греція, 65,7 – Латвія, 64 – Литва та Словаччина, 62,5 – Угорщина, 61,3 – Німеччина, 54,6 – Фінляндія, 52,1 – Словенія, 51,4 – Франція, 46,2 – Болгарія, 38 – Нідерланди, 37,4 – Швеція, 33,5 – Естонія, 29,1 – Румунія, 28 – Чехія, 21,3 – Велика Британія, на 19,9 % – Польща. А ось Данія є чистим експортером енергоносіїв.

Найбільшими постачальниками вуглеводнів до ЄС упродовж останнього десятиліття є Росія (33 % імпорту нафти та 40 % газу) і Норвегія (16 і 23 % відповідно). Постачання з Росії стають дедалі проблематичнішими, зокрема через систематичне виникнення російсько-українських і російсько-білоруських «газових війн». Як наголошують аналітики, це знижує рівень енергетичної безпеки. Тому Європейський Союз системно втілює політику диверсифікації джерел і шляхів поставок вуглеводнів (насамперед газу), найперше зменшуючи свою залежність від Росії.

Так, «План ЄС з енергетичної безпеки та солідарних дій» передбачає важливі напрями гарантування енергетичної безпеки. Зокрема, диверсифікацію постачань енергоресурсів, поліпшення зовнішніх енергетичних зв'язків, створення запасів нафти (нафтопродуктів), газу та механізмів розв'язання криз, підвищення енергетичної ефективності, максимальне використання власних ресурсів.

Диверсифікація розглядається як спільне завдання всіх членів Співтовариства, оскільки солідарність у питанні енергетичної безпеки

– базовий принцип членства в ЄС. Тобто у сфері диверсифікації та гарантування енергетичної безпеки головними засадами Євросоюзу є, по-перше, розподіл ризиків і спільні дії у міжнародних відносинах; по-друге, стратегічний підхід до розв’язання проблем енергобезпеки як у сенсі комплексності відповідних заходів, так і їхньому розрахунку на довгострокову перспективу. На таку перспективу спрямована амбітна стратегія Європейського Союзу до 2020 р. Вона передбачає скорочення енергоспоживання до 2020 р. на 20 %. По-третє, гнучкий підхід до співвіднесення політичних і економічних аргументів під час обґрунтування вибору певного диверсифікаційного проекту.

Важливою особливістю Євросоюзу (і всього євразійського ринку енергоресурсів, на якому він – найбільший споживач) є динамічна залежність економічних і політичних пріоритетів на різних етапах просування диверсифікаційних проектів. Залежно від рівня критичності для енергобезпеки, політичні пріоритети можуть домінувати на всіх етапах проекту, коли відчутним є вплив провідних політичних гравців (як постачальників, так і споживачів) або поступатися місцем економічним пріоритетам на етапах розробки бізнес-планів і укладення контрактів, коли починають діяти ринкові механізми конкуренції. За цих обставин обов’язковими умовами енергетичної безпеки є далекоглядність політики, політична воля, належне державне управління та якісний проєктний менеджмент, переконані аналітики.

У євразійському регіоні трикутник ЄС – Росія – Україна, наголошують експерти, відіграє чи не провідну роль у вирішенні питань енергетичної безпеки. Водночас у цьому трикутнику ЄС і деякі його члени, а також Україна (як імпортери й транзитери) і Росія (як експортер) мають подібні, але часто різноспрямовані інтереси. Серед їхніх спільних інтересів – підвищення безпеки та надійності в роботі енергетичних об’єктів як складних технічних систем з високим рівнем небезпеки експлуатації; зменшення політичного впливу на процеси енергозабезпечення.

За такої ситуації, ускладненої далекими від конструктивних українсько-російськими відно-

синами в енергетичній сфері, проблема диверсифікації джерел і шляхів енергопостачань стає дедалі гострішою для всіх учасників «трикутника», зазначають експерти.

Європейський Союз проводить системну, зрозумілу й підкріплену підтримкою на всіх рівнях політику гарантування енергетичної безпеки, до якої «вмонтовані» проекти диверсифікації джерел постачання енергоносіїв. На жаль, для України характерними тут є відсутність політичної волі, низька якість державного управління, непередбачуваність політики. Росії ж притаманні не лише поєднання політичних і економічних мотивів енергетичної політики, а інколи й переважання політики над економікою. Цей негативний чинник ускладнює врегулювання відносин у згаданому трикутнику, констатують аналітики. Крім того, слід враховувати геополітичну стратегію Російської Федерації. Адже, у Росії «нафта і газ це дуже гостра і ефективна зовнішньополітична зброя». Сьогодні можна стверджувати, що цей вид зброї Російська Федерація використовує досить успішно. У тому числі й щодо України.

Згідно з прогнозами, імпорт енергоресурсів до ЄС зросте до 2030 р. з нинішніх 50 до 70 %. За даними дослідження Аналітично-дорадчого центру «Блакитної стрічки» Програми розвитку ООН, до 2030 р. резерви Північного моря виснажуватимуться, тому імпорт природного газу до країн ЄС перевищить 440 млрд куб. м на рік. Їхні економіки критично залежатимуть від стабільного постачання енергоресурсів з Росії та Центральної Азії.

Міжнародна дипломатична суперечка з Росією з питання кризи на Україні може призвести до змін у європейській енергетичній безпеці, традиційним завданням якої була диверсифікація напрямків транспортування газу в ЄС.

Як пишуть аналітики Оксфордського інституту енергетичних досліджень, цілком можливо відповіддю європейських урядів на російські дії в Криму є політичний крок до того, щоб звести до мінімуму співпрацю з Росією в енергетичних питаннях.

У цьому випадку, суперечки ЄС і Росії щодо імпорту газу та регулювання будуть

погіршуватися, з потенційно негативними наслідками для проекту «Південний потік». Крім того, буде відроджено європейські зусилля з диверсифікації від російських поставок газу.

В ЄС мають намір скоротити залежність від російського газу за рахунок імпорту сланцевого газу із США і збільшення частки відновлюваної та ядерної енергетики. Про це оголосив глава Євроради Херман ван Ромпей за підсумками дводенного саміту глав ЄС, що відбувся в Брюсселі. Хоча експерти стверджують, що жоден із цих заходів не може бути реалізований у недалекому майбутньому, тоді як вивести країни Східної Європи з «енергетичної ізоляції» учасники саміту обіцяють вже у 2015 р. Енергостратегія ЄС передбачає боротьбу із залежністю від зовнішніх постачальників за рахунок переходу до спотових цін (на противагу контрактами take-or-pay, на збереженні яких наполягає «Газпром») і створення єдиної системи енергопостачання (в загальному доступі повинно виявитися як мінімум 10 % усієї виробленої в ЄС електроенергії). «До 2015 р. не повинно залишитися енергетично ізольованих країн», – ідеться в офіційному комюніке Євроради. Потреби в енергоресурсах третини країн ЄС, включаючи Фінляндію, Польщу та країни Балтії, поки що забезпечуються практично виключно за рахунок російських поставок. Усього Росія постачає близько третини споживаного в ЄС газу. Імпорт сланцевого газу із США, на думку прем'єр-міністра Великобританії Д. Кемерона, може істотно змінити ситуацію. Д. Кемерон закликав на саміті включити енергетику у сферу переговорів про створення зони вільної торгівлі між Євросоюзом і США. У Єврораді мають намір розглянути й альтернативні способи заміщення споживання газу, включаючи енергію з поновлюваних джерел і традиційні – ядерну енергетику й вугілля.

На думку глави польського уряду Д. Туска, Європейський Союз може зменшити енергетичну залежність від Росії завдяки системі загальних закупівель газу. «Потрібно щоб Європа створила систему загальних закупівель газу, не коли кожна країна окремо домовляється про постачання і Росія може це

“розігрувати”, а ЄС купує газ, який потім розподіляє між державами-членами в залежності від їхніх потреб. Тоді ніхто, у тому числі Росія, не зможе легковажно ставитися до такого великого клієнта, який купує таку величезну кількість газу», – сказав Д. Туск.

Він назвав це одним з можливих заходів, які дадуть змогу зменшити енергетичну залежність від Росії. «Диверсифікація можливостей газу і нафти призвела до того, що ми не повинні піддаватися на жодний політичний шантаж», – підкреслив він.

Сучасні економічні системи значною мірою залежать від повного енергозабезпечення як у гарантуванні постачань, так і в прийнятності цін. Загострення енергетичних проблем стимулювало сприйняття країнами НАТО своєї потенційної вразливості в цій сфері. Виходячи з цього, були сформовані основні завдання НАТО в енергетичній сфері – контроль та оцінка становища в галузі енергетичної безпеки; допомога союзникам у забезпеченні безпеки; спостереження за морськими транспортними коридорами та заходи щодо відповіді на можливі загрози; операції щодо запобігання нападів на основні енергетичні інфраструктури.

Міжнародне співробітництво в енергетичній сфері, у т. ч. в реалізації проектів диверсифікації постачання енергоносіїв, є одним з дієвих інструментів протидії новим викликам і загрозам, подолання глобальної фінансово-економічної кризи, забезпечення енергетичної безпеки. Оскільки енергетика має ключове значення для успішного розвитку економіки й створення підґрунтя для підвищення якості життя громадян будь-якої країни, то подальший розвиток взаємовигідного міжнародного співробітництва в цій сфері на основі рівноправності та партнерства, з метою забезпечення ефективного, надійного та екологічно чистого й безпечного енергопостачання має стати фундаментом для подолання цих загроз і викликів.

Таким чином, кожна держава (чи інтеграційне угруповання) прагне до високого рівня власної енергетичної безпеки. Стратегії досягнення цієї мети відрізняються, і завдання кож-

ної держави полягає у тому, щоб у процесі формування міждержавної співпраці максимально задовольнити власні стратегічні інтереси. Це такою ж мірою стосується і діяльності компаній, з тією різницею, що останніми керують виключно економічні інтереси. Оскільки до кола інтересів згаданих суб'єктів європейського ринку палива належить і Україні, їй слід формувати свою енергетичну політику, з огляду на поточну діяльність і стратегічні орієнтири цих суб'єктів.

Виходячи з об'єктивних оцінок реального стану справ у паливно-енергетичному комплексі України та змін ситуації на світовому ринку енергоносіїв, з метою забезпечення енергетичної безпеки держави як одного з головних питань національної безпеки, з урахуванням актуальності цієї проблеми і наявності відповідних міжнародних зобов'язань України, для упередження виникнення надзвичайних ситуацій у паливно-енергетичному комплексі, забезпечення нормального режиму його функціонування та збалансованого розвитку залежно від темпів і пропорцій соціально-економічного розвитку держави, необхідне нагальне вирішення питання про зменшення енергетичної залежності України та диверсифікації джерел енергопостачання, реалізації транзитного потенціалу держави, модернізації енергетичної інфраструктури на основі впровадження новітніх технологій.

Реалізація зазначених завдань неможлива без суттєвого підвищення ефективності системи керування паливно-енергетичним комплексом, забезпечення належного контролю за діяльністю державних компаній у цій сфері, використання в національних інтересах транзитних нафто- і газопроводів, підземних сховищ газу, ліній електропередач, залізниць і портів тощо (Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50044; <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/news/news-10580/>; <http://soskin.info/ea/2007/7-8/200703.html>; http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247141376;

<http://ubr.ua/market/industrial/slovakiia-gotova-pomoch-kievu-organizovat-reversnye-postavki-gaza-286273>; <http://ua-energy.org/post/42531>; <http://www.facenews.ua/news/2014/193385/>; <http://obkom.net.ua/news/2014-03-26/1944.shtml>; <http://obkom.net.ua/news/2014-03-26/1834.shtml>; <http://www.facenews.ua/news/2014/193250/>; <http://hvylya.org/news/digest/shell-prodolzhit-investirovat-v-razrabotku-slantsevogo-gazav-donetskoy-oblasti.html>; <http://comments.ua/money/459063-ukraina-2014-godunachnet-zakupat.html>; <http://comments.ua/money/457117-glava-rosatoma-garantiruet.html>; <http://ua-ekonomist.com/4099-ukrayina-vdnayshla-sche-odne-dzherelopostavok-gazu.html>; <http://ua-energy.org/post/42080>; http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=246914892&cat_id=244313435; http://www.uwea.com.ua/news.php?news_id=187; http://www.uwea.com.ua/news.php?news_id=183; <http://www.viche.info/journal/1688/>; http://gazeta.zn.ua/ECONOMICS/ukrainarossiya_vremya_neftyanyh_ambitsiy_proshlo_delaem_shaginnanavstrechu.html; <http://www.dua.com.ua/2009/044/arch/7.shtml>; <http://www.epravda.com.ua/news/2014/03/12/426900/>; <http://www.facenews.ua/news/2014/193441/>; http://www.esco.co.ua/journal/2006_1/art47.htm; <http://nato.pu.if.ua/journal/2009/2009-23.pdf>; <http://old.niss.gov.ua/Monitor/august08/05.htm>).

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ

С. Полтавець, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. політ. наук

Легалізації тіньових капіталів: реалії сучасності

Проблеми пошуку нових джерел додаткових надходжень до Державного бюджету України за роки незалежності актуалізувалися щороку з кожним новим урядом, парламентом, Президентом. Найчастіше таким джерелом для українських урядовців були нові підприємства державної форми власності, які кожен черговий уряд затверджував для приватизації. Збільшення кількості та «ваги» податків також розглядалися українськими урядовцями як чи не найпростіший спосіб поповнити бюджет країни.

Водночас питома вага «тіньового» сектору економіки постійно зростала. Логічно, що в урядових колах із часом виникали ідеї залучення цих коштів у реальну економіку. Ці питання гостро обговорювалися в експертному колі в березні 2004 р. у процесі фахової дискусії, присвяченої розв'язанню проблем перерозподілу власності та можливості легалізації тіньових капіталів. До дискусії були залучені фахівці різних спеціальностей: економісти, юристи, приватні підприємці та представники депутатського корпусу. Так, наприклад, заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень З. Варналій наголошував на своєчасності поданого Президентом України законопроекту «Про легалізацію доходів фізичних осіб, із яких не сплачено податки, збори (обов'язкові платежі) до бюджетів та державних цільових фондів» та водночас головною причиною тінізації доходів вважав надмірне втручання держави в господарську діяльність. На думку експерта, головною причиною того, що «неспрацювала» приватизація стало невірне розуміння цього процесу, який більшість бізнесменів розуміли як можливість просто «розібрати» власність. За таких умов продовження тінізації економіки та зростання корупції поступово перетворюють Україну в так звану тіньову парадержаву, у якій державні послуги та суспільні блага розподіляються за ринковим

принципом, переконаний експерт. Найголовнішою умовою ефективності легалізації та амністії тіньових капіталів З. Варналій вважав помірний розмір податку на легалізацію капіталу. Стосовно приблизних цифр, то він називав 5 % великою ставкою, на яку вітчизняні бізнесмени навряд чи погодились би, а тому логічнішою бачив дещо меншу ставку. До того ж успішність процесу легалізації тіньових доходів напряду залежить від наявності твердих гарантій, які забезпечить держава для тих представників бізнесу, які підуть на такий крок. У свою чергу І. Акімова (екс-перший заступник глави Адміністрації Президента України), а у 2004 р. директор Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, пропонувала два варіанти розв'язання проблеми: одноразову податкову амністію, яка проводиться в стислі терміни, та довгостроковий варіант такої амністії, котрий міг бути проведений за діючою у 2004 р. ставкою оподаткування 13 %. У цьому контексті І. Акімова вважала передбачити механізм перевірки джерел надходження тіньових капіталів. Серед можливих ускладнень на цьому шляху І. Акімова виділяла, зокрема, такі: одноразовий характер амністії може спричинити зростання у бізнес-колах сподівань, що в майбутньому уникання від сплати податків буде пробачене; так само довготривала податкова амністія не дасть у стислий проміжок часу великих надходжень до бюджету, але знаючи, що держава не буде «пробачати» несплату податків, приватний бізнес підвищить власну податкову дисципліну. Економіст наголошувала, що лише довгострокова податкова амністія стимулюватиме інвесторів декларувати свої доходи. До питань реприватизації треба ставитися з обережністю, оскільки цей шлях небезпечний появою спроб корумпованого перерозподілу власності, а крім того, вітчизняне законодавство дозволяє повертати в державну власність об'єкти, приватизовані з порушенням норм відповідного закону.

Продовжуючи дискусію, президент Центру антикризових досліджень Я. Жаліло переконував учасників, що сам факт виходу будь-якого бізнесу з тіні апіорі вплине на перерозподіл власності. На його думку, детінізація доходів не повинна передбачати стягнення будь-яких мит чи податків – тільки тоді вона буде масовою. Даючи оцінку запропонованому законопроекту, юрист, адвокат С. Козьяков звернув увагу, що відповідно до ст. 2 дія закону не поширюється на тих представників бізнесу, стосовно яких порушено кримінальні справи. Зважаючи на те що мова йде про 2004 р., юрист вбачав у цій нормі приховану можливість для здійснення тиску на бізнес структури, які підтримують опозицію. Крім того, на думку С. Козьякова, подібний закон повинен бути актом прямої дії. Як бачимо, науковці в цілому схвалюють можливість проведення легалізації тінювих капіталів. З точки зору доцента кафедри економічної теорії КНУ ім. Т. Шевченка І. Мазур, найперше та найголовніше завдання влади – це створення таких умов, за яких вигідніше буде вести легальну економічну діяльність, а не тінюву. У цілому таку позицію підтримала й перший заступник головного редактора газети «Дзеркало тижня» Ю. Мостова. Для ефективності такого механізму, з її точки зору, потрібно дві умови: чіткі терміни проведення амністії капіталу та покращення податкового та загалом економічного клімату в країні зразу після її проведення. Довіра до влади та неможливість зміни «правил гри» – головні умови ефективного проведення амністії капіталу в Україні, наголошував завідувач відділу Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України О. Плотніков. Цілком солідарні з цією позицією і експерти Центру ім. Разумкова.

Дещо незвично, на фоні представлених позицій науковців, виглядали представники органів державної влади, вони ж українські бізнесмени. Так, зокрема, голова правління ЗАТ «Енран», депутат Київської міськради М. Георгієвський, коментуючи дані про те, що 40–60 % обороту коштів перебуває в тіні, зауважив, що це не означає, що приблизно половина бізнесменів порушує закон. Його порушують 100 % підприємців. Із серйозною долею

скепсису поставилася до ідеї реприватизації народний депутат України Л. Кириченко. Вона вважала, що приватизація пройшла, і переділ власності не повинно бути. Її колега В. Майстришин, визнаючи, що капітали, наявні у бізнесу, нажиті за рахунок держбюджету, тим не менш найактуальнішою проблемою називав нерозподілену державну власність, яка, за його підрахунками, оцінювалась у 130 млрд грн. (станом на 2004 р.). З його точки зору, чим швидше ця власність буде продана, розподілена, приватизована, тим краще. Недоцільною вважав легалізацію тінювих капіталів і заступник голови Київської міськдержадміністрації М. Поживанов. Він стверджував, що ті представники бізнесу, хто хотів повернути капітал в Україну, уже це зробив. Своє бачення ситуації змалював і голова правління Всеукраїнського об'єднання «Нова формація» В. Кредісов. Експерт переконаний, що представники малого та середнього бізнесу вже легалізувалися, на відміну від олігархів, а тому процедуру легалізації треба застосовувати до останніх.

Водночас, провівши у 2004 р. соціологічне дослідження, експерти Центру ім. Разумкова встановили, що ідею амністії капіталу та його легалізації підтримували 61,4% громадян, а 45,9% респондентів вважали за можливе пробачити минуле порушення законів з боку бізнесу, який поверне свої кошти в Україну. Серйозною перешкодою на шляху легалізації тінювого капіталу постає наявність внутрішньої суперечності, а саме забезпечення анонімності джерел походження капіталу та одночасно створення механізму, який би перешкоджав легалізації кримінальних коштів. Ще одним нездоланим «Рубіконом» на цьому шляху стає встановлення чіткої цифри того податку, який має бути сплачений до бюджету. Як бачимо з вищенаведених прикладів, навіть 5 % бізнес вважає високою планкою.

Ще одна спроба прийняти відповідний закон була здійснена у 2007 р., коли уряд України подав відповідний законопроект «Про легалізацію доходів, з яких не сплачено податки, збори (обов'язкові платежі) у бюджети й державні цільові фонди». Він передбачав процедуру добровільного декларування доходів

(грошей, часток у статутних фондах фірм, цінних паперів, рухомого та нерухомого майна), з яких раніше не було сплачено податки. Передбачалося встановити, що легалізація проходить протягом шести місяців, а розмір мита мав бути встановлений на рівні 3 %. Передбачалося, що всі, хто задекларує свої капітали в подібний спосіб, – уникнуть кримінальної та адміністративної відповідальності. Симптоматично, що й цей законопроект не був прийнятий парламентом.

У листопаді 2013 р. автором чергової ініціативи, спрямованої на легалізацію тіньових коштів, став народний депутат України Г. Смітюх. Автор пропонував можливість задекларувати доходи, з яких раніше не були сплачені податки. Ставка мита встановлювалася в розмірі 1 % від задекларованих доходів. Передбачалося, що державні органи не матимуть права перевіряти джерела отримання зазначених доходів. Крім того, пропонувалася норма, відповідно до якої легалізовані таким шляхом гроші можна розміщувати в іноземних банківських установах без отримання дозволу Національного банку України. Ті, хто легалізував доходи, не підлягали ні кримінальному, ні будь-якому іншому переслідуванню.

Сьогодні знову пропонується запровадити амністію капіталу. Керівник Міністерства доходів і зборів України, який займається ліквідацією міністерства і створенням Державних податкової та митної служб, І. Білоус заявив про намір податкової здійснити амністію капіталу вже цього року.

Найбільш раціональне податкове навантаження на амністований капітал, з точки зору вітчизняних експертів, має становити 4–5 % від суми. До того ж легалізація капіталу повинна відбуватися разом (паралельно) з податковою амністією за весь період, коли гроші були в тіні. Більшість вітчизняних фахівців наполягають на тому, що амністія капіталу повинна бути одноразовою.

У контексті особливої актуальності для вітчизняної економіки зазначених законодавчих новацій варто поглянути на досвід зарубіжних країн у сфері легалізації тіньових коштів. Проблема існування тіньових коштів

досить давня. У Європі та США різні підходи до розв'язання подібних економічних проблем. Так, наприклад у США за 15 років (з 1982 по 1997 р.) відбулося 62 податкові амністії. У деяких штатах такі амністії тривали три дні, в інших вони продовжувалися шість місяців. Залучені кошти становили від 0,08 до 2,6 % від загальної суми податкових надходжень. Так, наприклад, найбільш вдалою була податкова амністія в окрузі Колумбія в 1987 р. Загальний обсяг вилучених коштів за три місяці становив 100 млн дол. Головною причиною таких великих надходжень стало те, що податкова заборгованість сплачувалася повністю, а амністувалися лише нараховані штрафи та пеня. Крім того, внесено суттєві зміни в законодавство: зменшення подоходного податку, скасування подвійного оподаткування дивідендів та введення жорсткіших покарань за ухилення від оподаткування. Фахівці зауважили, що в штатах, які до цього сплачували великий обсяг податків, одноразова податкова амністія дала позитивний результат. Крім того, введення додаткових штрафів за ухилення від оподаткування стало чи не найголовнішим чинником суттєвого збільшення надходження податкових коштів.

У тих штатах, де податкові амністії мали багаторазовий характер, а загальний обсяг надходжень коштів у вигляді податків був досить низьким, потрібний ефект не був досягнутий, бо більшість платників податків очікували чергової амністії.

Європейський досвід у цьому сенсі більш різноплановий. Хоча заради справедливості треба зазначити, що частка тіньової економіки у Європі становила від 7–8 % ВВП в Австрії та Швейцарії до 30 % і більше в низці центрально- і східноєвропейських країн. Найвищий показник у Естонії: 28,6 % ВВП. Далі Кіпр з 26 % і Мальта – з 25,8 % ВВП. У великих європейських країнах показник нижчий: Італія – 21,2 % ВВП, Німеччина – 13,7 %.

Досить промовистим є досвід Бельгії. У цій країні у 2004 р. був прийнятий закон про амністію коштів, які були вивезені з країни. Амністія розтяглася на один рік. Протягом цього часу можна було повернути кошти в країну, запла-

тивши 6 % з коштів, вкладених в акції бельгійських компаній не менш ніж на три роки, і 9 % із сум, що просто повернулися. З огляду на наведені цифри стає не зовсім зрозумілою позиція вітчизняних бізнесменів, які не бажають сплачувати навіть 5 % від коштів, які можуть бути легалізовані. Хоча заради об'єктивності треба вказати, що розрахунки бельгійського уряду теж не справдилися. Він (уряд) розраховував на 10–15 млрд євро, що дало б змогу поповнити держбюджет на 850 млн євро. Але в країну повернувся лише 1 млрд євро (6 % від плану), а бюджет поповнився на 50 млн євро.

Італія на початку 2000-х років теж провела амністію капіталу та одночасно «вибачила» несплачені податки. Митне навантаження становило 2, 5 % від суми, яка легалізувалася, або як варіант пропонувалося придбати цінні папери італійських компаній на 12 % від вартості майна. Натомість підприємець (фізична чи юридична особа) звільнявся від подання декларації, його податкова заборгованість анулювалася, як і будь-які штрафи, нарахована пеня тощо, державні органи позбавлялися права проводити аудит коштів, отриманих ним до легалізації капіталу. Важливо, що забезпечувалася повна анонімність та конфіденційність операцій з коштами. Серйозним стимулом для легалізації капіталу італійськими бізнесменами стало введення значно жорсткіших правил за порушення в податковій сфері. Якщо раніше штраф коливався в межах від 250 до 2000 євро, то після амністії штрафні санкції становили від 5 до 25 % незадекларованих коштів та конфіскація майна на таку ж суму. За рахунок таких новацій у сектор реальної економіки повернулися активи вартістю 61 млрд євро, а надходження від сплати податків збільшилися на 24 млрд євро.

У Швейцарії була проведена амністія податку на майно ще в далекому 1940 р. На той час одноразовий податок становив 15 % від майна, яке декларувалося. Через чотири роки була проведена повна податкова амністія, яка збільшила надходження на 3 % від загального обсягу податкових надходжень.

В Ірландії наприкінці 80-х років ХХ ст. була ініційована сплата прибуткового податку без

штрафних санкцій. Як результат бюджет країни доотримав 750 млн дол., хоча очікували отримати на 700 млн менше. Така активність громадян не в останню чергу пов'язана з тим, що влада наголошувала на одноразовості такої акції та, що важливо, дотримала свого слова.

У Німеччині існує особливий механізм «явки з повинною». Відповідно до встановлених правил громадянин має право у будь-який час повідомити про ті джерела прибутку, про які він «забув» вказати раніше. У такому випадку він звільняється від відповідальності, але має сплатити «заднім числом» податки та пеню із суми, про яку він додатково повідомив. Ця процедура не діє, якщо проти громадянина проводяться відповідні слідчі дії.

Цікавим для нас є також досвід боротьби з тіннізацією економіки, накопичений у Казахстані. Варто зауважити, що на початку 2000-х років обсяг тіньового капіталу в цій країні оцінювався приблизно в 6–7 млрд дол. За неофіційною статистикою близько 15 % громадян ведуть нелегальну підприємницьку діяльність. Водночас за останні 10 років «вага» тіньового сектору економіки в Казахстані зменшилася на 10 % та становить 20 % від ВВП.

Амністія на кошти та майно, отримане незаконним шляхом, оголошувалася в цій країні два рази: у 2001 та 2006–2007 рр. На початку квітня 2001 р. у країні було прийнято Закон «Про амністію громадян Республіки Казахстан у зв'язку з легалізацією ними грошей». Гроші, які не були задекларовані, звільнялися від оподаткування. Амністія передбачала зарахування коштів на спеціальні банківські рахунки, без права розпоряджатися ними в період легалізації (один місяць). В амністії брали участь лише банківські установи, які входили в загальнонаціональну систему гарантування вкладів. Дозволялося також переведення коштів, які громадяни тримали в іноземних банках. Хоча Закон містив певні застереження стосовно неможливості легалізації коштів, які отримані через корупційні схеми, злочинів проти конституційного ладу країни, суспільної безпеки та суспільного порядку, миру та безпеки людства тощо, насправді в Законі не було передбачено механізмів, які б давали можливість

виявити кошти, що відповідали б зазначеним критеріям.

Завдяки амністії капіталу в економіку Казахстану було спрямовано приблизно 480 млн дол. При цьому максимальні суми, легалізовані в країні, становили від 700 до 800 тис. дол. Для легалізації майна в Казахстані у 2006 р. був прийнятий окремий закон. Дія цього закону дозволила легалізувати майно та грошові кошти загальною вартістю 6, 787 млрд дол.

Як демонструють наведені вище приклади різноманітних схем легалізації тіншових доходів та спроб амністії капіталу, на сьогодні не існує універсального механізму чи правил, за якими варто було б проводити процедуру амністії коштів чи власності. Натомість досвід багатьох країн показує, що залучити до національного бюджету справді великі додаткові кошти часто не вдається. На перепоні стають: недовіра громадян до владних інститутів, а як наслідок сумніви стосовно прозорості самого процесу легалізації капіталу та підозра, що в процесі амністії «правила гри» можуть змінитися. Досить часто громадяни розраховують, що за «сьогоднішньою» амністією капіталу прийде наступна.

Варто також зазначити, що найбільш ефективною є та амністія капіталу, яка супроводжується податковою амністією.

За нинішніх українських реалій досить складно очікувати прийняття ефективного закону. Однією з причин є те, що вітчизняний бізнес не готовий ділитися з державою навіть найменшою частиною накопичених коштів. Інша причина полягає в тому, що велика кількість капіталів, які належать перш за все українським олігархам, уже легалізовані в країнах Європи та США, а тому немає особливого сенсу повертати їх в Україну. І ще одна, чи не найголовніша, причина – повна відсутність довіри бізнесу до державних структур, а відтак український бізнесмен надає перевагу закордонним економікам перед економікою українською (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://www.ogo.ua/articles/view/2014-03-13/48908.html>; http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=342; <http://www.aif.ua/politic/ukraine/1021027>; http://www.confcontact.com/20111222/3_matvijchuk.php; http://gazeta.dt.ua/POLITICS/vistupi_uchasnikiv_fahovoyi_diskusiyi_problemi_pererозpodilu_vlasnosti_ta_legalizatsiyi_tinovih_kapi.html; http://fbc.net.ua/news/economics/Mekhanizm_legalizatsiyi_tinovogo.html; <http://www.sice.ru/cnts/1058.html>; <http://articlekz.com/node/1764>; <http://www.sice.ru/cnts/1056.html>; <http://www.sice.ru/cnts/1057.html>).*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ

Л. Присяжна, наук. співроб. НЮБ НБУВ

Адаптація законодавства України з питань безпеки та якості харчових продуктів до вимог ЄС – умова виходу на світові ринки

Інституційна інтеграція функцій контролю якості та безпеки харчових продуктів є актуальною тенденцією в розвинутих країнах. Адже однією з основних вимог, які висуває Європейський Союз: харчові продукти, що виробляються країнами, які бажають вступити до ЄС та які імпортуються до ЄС, повинні відповідати таким самим високим стандартам, як і продукти, вироблені в межах ЄС.

У Європейському Союзі ще в 1999 р. усі служби, які відповідають за питання безпеки харчових продуктів і кормів, були об'єднані в Генеральний директорат з охорони здоров'я і захисту споживачів з метою узгодженої концентрації всіх наявних ресурсів для дотримання законодавства ЄС у сфері безпеки харчових продуктів. Саме цей орган несе відповідальність за забезпечення виконання вимог

ЄС щодо всього імпорту харчових продуктів, тварин і рослин із третіх країн, а це більш ніж 200 держав. Для виконання зазначених функцій було прийнято основоположний Регламент 882/2004 «Про офіційний контроль, здійснюваний з метою забезпечення перевірок відповідності законодавству щодо харчових продуктів та кормів, та правил щодо охорони здоров'я та добробуту тварин», який об'єднав систему продовольчого контролю в один інтегрований процес для всіх харчових продуктів і кормів.

Для внутрішнього виробництва у Євросоюзі діють уніфіковані й жорсткі норми. Наприклад, постанова ЄС «Про екологічне землеробство і відповідне маркування сільськогосподарської продукції і продуктів харчування» передбачає контроль якості на всіх етапах виробництва і переміщення. А маркування товарів зі знаком «СЕ» означає його відповідність жорстким вимогам директив відповідності. Товар без цього маркування не допускається на ринок і є обов'язковим для всіх суб'єктів діяльності на території ЄС. Тобто відповідальність за контроль і перевірку якості продуктів покладається на виробника ще до виходу продукції на ринок.

В Україні, незважаючи на значну кількість правових актів у цій сфері, досі спостерігається невідповідність багатьох положень національного законодавства європейським вимогам. Це, серед іншого, спричиняє проблеми під час експорту українських продовольчих товарів.

21 березня Україна підписала політичну частину договору про Асоціацію з Євросоюзом, яка передбачає: зміцнення поваги до демократичних принципів, верховенства права та належного врядування, прав людини та фундаментальних свобод; сприяє на практиці переходу до ринкової економіки та прозорості роботи державних інституцій, передусім проведення прозорих внутрішніх політичних та інституційних реформ, а також забезпечить запровадження ефективних механізмів боротьби з корупцією.

Крім того, на півроку Україна отримає значні преференції для сільськогосподарського експорту. На жаль, цими преференціями зможуть скористатися лише найбільші вітчизняні виробники, що самостійно пройшли всі процедури сертифікації згідно з європейськими стандартами безпеки.

Для підписання ж економічної частини Угоди про асоціацію необхідно гармонізувати законодавство України відповідно до законодавства ЄС щодо забезпечення високого рівня захисту здоров'я людей та інтересів споживачів, створення прозорих умов ведення господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних харчових продуктів та зменшення її ціни, а також у сфері безпеки та якості харчових продуктів.

Нині адаптація законодавства України з питань безпеки та якості харчових продуктів до вимог ЄС є складовою державної політики. Вивчення та адаптація нормативно-правових актів, що приймаються Єврокомісією на сучасному етапі, є актуальною необхідністю для суб'єктів господарювання, що виробляють, зберігають, переробляють і реалізують харчові продукти, а також для служб, що здійснюють державний нагляд і контроль за діяльністю цих суб'єктів господарювання.

За словами міністра економіки П. Шеремета, українським підприємствам необхідний час для адаптації. «Вони, звичайно, все одно не адаптуються за півроку, але їм треба хоча б почали це робити, почати звикати, досліджувати ринки, знайомитися, вивчати дистриб'юторів, підписувати контракти, перекладати етикетки, упаковку, проходити сертифікацію тощо. Європейці нам дали дедлайн – 1 листопада. На цей час вони для України усувають і зменшують імпорتنі тарифи, мита. А далі – або ми підписуємо, або тарифи повертаються до звичайного рівня».

Важливим на даному етапі є ухвалення Верховною Радою законопроектів № 3102 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпеки харчових продуктів». Документ підготовлено Міністерством аграрної політики та продовольства України у 2013 р., з метою гармонізації законодавства України відповідно до законодавства ЄС у сфері безпеки та якості харчових продуктів, забезпечення високого рівня захисту здоров'я людей та інтересів споживачів, а також створення прозорих умов ведення господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних харчових продуктів та зменшення її ціни.

Серед основних змін, запропонованих законопроектом: зменшення державного втручання (скасування обов'язковості застосування певних ДСТУ, ГОСТ, ТУ; скасування обов'язковості сангігекспертизи; скасування обов'язкової реєстрації низки об'єктів; спрощення процедури отримання експлуатаційного дозволу та кола потужностей, які мають його отримати; право оператора ринку на відшкодування збитків, завданих неправомірними діями державних інспекторів) та посилення вимог до бізнесу (відповідальність оператора ринку за безпечність харчових продуктів, жорсткіші санкції; обов'язковість простежуваності на всьому технологічному ланцюгу виробництва і реалізації продукції (від лану до столу) та впровадження на підприємствах системи НАССР, яку не обов'язково сертифікувати; обов'язковість оперативного відклику/вилучення небезпечних продуктів з ринку).

Ще до подання законопроекту до Верховної Ради робочою групою у складі представників галузевих асоціацій харчової промисловості та юридичної фірми «Софія» були підготовлені зауваження та пропозиції. Зокрема запропоновано в проекті закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів» передбачати підвищення ролі недержавних і самоврядних організацій, асоціацій та об'єднань, у тому числі щодо участі в розробці та затвердженні стандартів; забезпечити дотримання принципу рівності всіх суб'єктів ринку перед законом, передбачивши дієві механізми застосування передбачених законом санкцій не тільки до підприємств з великими обсягами виробництва, а й до малих і середніх виробників, які чи то з причин нестачі ресурсів чи умисно не виконують вимог щодо наявності лабораторій, дотримання санітарних та інших норм тощо; забезпечити механізми уникнення фальсифікацій з харчовою продукцією, що має забезпечуватись поєднанням двох елементів: імплементацією у національне законодавство нормативних документів, які містять вимоги щодо безпеки харчової продукції, що містяться в Директивах ЄС, та відміною всіх ГОСТів, прийнятих до 1991 р.

На думку фахівців, законодавство щодо безпеки харчової продукції повинно поширюватись на всіх виробників агропромислової продукції, незалежно від їх обсягів виробництва, забезпечуючи рівні умови та еквівалентні гарантії захисту споживачам; усі ланки виробництва та обігу продукції, у тому числі роздрібною мережі, мають нести відповідальність за безпеку продукції та її санітарний стан згідно з вимогами виробника, що стосуються упаковки, зберігання, вимог виробника, загальних вимог тощо.

Також експерти звертають увагу на проблему у функціонуванні національної системи продовольчого контролю, а саме наявність кількох державних органів, наділених схожими повноваженнями в одній і тій самій сфері, які, по суті, дублюють роботу один одного. Ще один важливий аспект – це відсутність реальної відповідальності операторів ринку за порушення норм і вимог законодавства у цій сфері, що також вимагає невідкладних дій.

Тим часом за ініціативи міністра аграрної політики та продовольства І. Швайки за участі експертів, представників профільних організацій та аграрного бізнесу здійснено ґрунтовний аналіз законодавчих ініціатив у аграрній галузі. Так, уже підписано та направлено на погодження до центральних органів виконавчої влади шість законопроектів, які є пріоритетними і необхідними для пришвидшення євроінтеграційних процесів у галузі.

Зокрема, це законопроекти «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів», «Про корми», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо ідентифікації та реєстрації тварин», «Про побічні продукти тваринного походження, що не призначені для споживання людиною», «Про державний контроль у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів і кормів, благополуччя тварин», «Про внесення змін до Закону України «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі».

Проект закону № 3102 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо безпечності харчових продуктів». Відповідно до

ст. 105 Регламенту Верховної Ради після припинення повноважень Кабінету Міністрів законопроекти КМУ, що не були прийняті в першому читанні, вважаються відкликаними. Проте його було винесено на повторне громадське обговорення в незміненому вигляді Держветфітослужбою, як такий, що не втратив актуальність.

Проектом закону України пропонується внесення змін до 13 законодавчих актів України, зокрема: Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Господарського кодексу України, законів України «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про дитяче харчування», «Про захист прав споживачів», «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції», «Про ветеринарну медицину».

Прийняття законопроекту дасть змогу гармонізувати законодавство України з Регламентами ЄС № 854/2004 «Про організацію офіційного контролю продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною», № 882/2004 «Про офіційний контроль, здійснюваний з метою забезпечення перевірок відповідності законодавству щодо харчових продуктів та кормів, та правил щодо охорони здоров'я та добробуту тварин», № 669/2009 та Директивою Ради ЄС № 97/78/ЕС щодо державного контролю, що здійснюється з метою перевірки виконання законодавства України про безпечність та якість харчових продуктів, кормів, здоров'я і благополуччя тварин.

Проект закону України «Про корми». Законопроект впроваджує в Україні окремі норми Регламенту ЄС № 183/2005 щодо гігієни кормів та Регламенту ЄС № 178/2002 щодо загальних принципів права у сфері харчових продуктів. Зокрема на ринку будуть запроваджені принципи НАССР (Системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках) та загалом посилено контроль за виробництвом та розповсюдженням кормів, зокрема за простежуваністю кормів. Норми законопроекту будуть застосовуватись до кормів, вироблених в Україні і за кордоном.

Впровадження нових норм може ускладнити імпорт кормів в Україну, але вони засто-

совуватимуться на недискримінаційній основі та будуть гармонізовані з нормами ЄС. Позитивним наслідком запровадження нових норм може стати зростання експортного потенціалу українських виробників кормів. У 2013 р. імпорт товарів групи 23 за УКТ ЗЕД (залишки і відходи харчової промисловості; готові корми для тварин) становив 0,3 млрд дол. США, у той час як експорт значно перевищував цей показник втричі і становив 0,9 млрд дол. США. Більше половини українського експорту кормів групи 23 спрямовується саме в країни ЄС, які щорічно імпортують такі товари на суму 13,5 млрд дол. США.

Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо ідентифікації та реєстрації тварин» пропонує ідентифікувати всіх сільськогосподарських тварин на території держави. Це надасть можливість нашій тваринницькій продукції повноцінно вийти на світові ринки та бути на них конкурентоспроможною. Законопроект «Про державний контроль у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів і кормів, благополуччя тварин» встановлює, яким чином буде здійснюватись контроль харчових продуктів тваринного походження (свіжого м'яса, молюсків, риби та рибних продуктів; сирого молока та молочних продуктів тощо).

Проект закону України «Про побічні продукти тваринного походження, що не призначені для споживання людиною». Проект закону спрямований на посилення контролю за обігом побічних продуктів тваринного походження. Зокрема передбачається запровадження принципу простежуваності та НАССР (Системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках) та забезпечення знешкодження небезпечних побічних продуктів. Залежно від рівня небезпеки таких продуктів дозволитиметься їх використання в сільському господарстві та промисловості після їх знешкодження. Також пропонується заборонити ввезення в Україні побічних продуктів I та II категорій ризику, передусім продуктів, заражених інфекційними хворобами, або таких, що містять забруднюючі речовини в обсягах, які перевищують максимально допустиму межу залишків.

Прийняття закону дасть змогу провести часткову гармонізацію законодавства України з нормами ЄС. Водночас це може сприяти спрощенню імпорту в Україну порівняно безпечних побічних продуктів тваринного походження, а саме побічних продуктів III категорії ризику. Експорт даних продуктів є мінімальним і скоріше за все залишиться на низькому рівні через значні нетарифні бар'єри.

У 2013 р. імпорт продуктів, зазначених у законопроекті, становив близько 280 млн дол. США, з них 14 млн дол. США припадало на імпорт товарів товарної позиції УКТ ЗЕД 2301 (борошно, крупи та гранули тваринного походження) та 265 млн дол. США – товарної позиції 2309 (продукти для годівлі тварин).

Підсумовуючи, варто зауважити, що вдосконалення законодавчої бази у сфері безпеки

та якості харчових продуктів дасть можливість Україні не тільки вийти на новий кількісний рівень експорту, а й зменшити залежність від імпорту продовольства. В Україні для цього є оптимальний ресурс. Водночас, з метою комплексного розвитку конкурентоспроможної аграрної економіки, державна політика в цій сфері має вчасно та ефективно враховувати світові тенденції та носити інноваційний характер (*За матеріалами інтернет-ЗМІ: <http://www.info-kmu.com.ua/2013-10-15-000000am/article/16492500.html>; <http://www.vet.gov.ua/node/1151>; <http://www.chernigiv-biznes.com.ua>, <http://glavnoe.ua/news/n172461>; http://ukrhliprom.org.ua/ua/novini/reformuvannja_sistemi_bezpechnosti_harchovoi_produkcii.html; <http://minagro.gov.ua/node/11974>).*

БАНКІВСЬКА СФЕРА ТА ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Т. Горенко, ст. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ, канд. екон. наук

Падение курса связывают с нестабильностью и отсутствием регуляторной функции

Обвал курса гривни до исторического минимума большинство аналитиков связывают не столько с экономической, сколько с политической нестабильностью в Украине. Несмотря на то что за последнее время доллар прибавил в цене 1,4 грн и достиг исторического максимума в 13,80 грн/дол., в мае ситуацию удастся стабилизировать и зафиксировать курс на уровне 11 грн/дол.

Впрочем, некоторые эксперты не исключают, что гривня продолжит падать, дойдя до уровня 15–16 грн/дол. Часть аналитиков считают, что Национальному банку необходимо брать ситуацию под свой контроль.

Причинно-следственные связи

Часть экспертов считают виновным Нацбанк, который ослабил контроль над курсообразованием. Новое руководство НБУ поменяло методы управления валютным рынком. Если раньше центробанк регулировал курс

гривни и влиял на него посредством валютных интервенций и регулированием ликвидности гривневого рынка, то теперь курс формирует только рынок.

В марте НБУ сделал эмиссию гривни на сумму больше 21 млрд грн. Как результат существенно возросло количество гривни в обращении. Остатки на корсчетах банков уже находятся на уровне около 40 млрд грн. В то же время остановилось кредитование. За март объемы кредитных портфелей банков уменьшились на 6,5 млрд грн. В этих условиях банки активно занялись валютными спекуляциями, скупая валюту за излишек гривни. Более того, приток валюты в Украину существенно снизился.

По мнению президента Украинского аналитического центра А. Охрименко, ключевую роль в обвале гривни сыграли банки-спекулянты, которые излишки гривни на корреспондентских счетах потратили на массовую скупку валюты. Именно это, по его мнению, привело

к резкому падению курса гривни, которое не смог сдержать Нацбанк.

Так, директор экономических программ Центра Разумкова В. Юрчишин считает, что если в начале апреля падение гривни можно было рассматривать как естественный и даже положительный процесс для украинской экономики, то последние тенденции являются неутешительными, и свидетельствуют об утрате контроля со стороны НБУ. «В предыдущие годы нерационально было удерживать фиксированный курс. Власть удерживала курс, и это шло на пользу экономике, поэтому я рассматривал эту девальвацию, как природную, и ожидал, что где-то приблизительно на уровне 11 грн/доллар произойдет сбалансирование. То, что произошло, не вписывается, с моей точки зрения, в какие-то рациональные объяснения, и складывается такое впечатление, что центральный банк потерял контроль над ситуацией, а девальвационная волна, которая должна была произойти, полностью вышла из-под контроля», – сказал В. Юрчишин.

Не все разделяют эту точку зрения. Экономист Международного центра перспективных исследований А. Жолудь отметил, что объемы покупки-продажи доллара на межбанке являются невысокими, сейчас они ниже, чем в апреле 2013 г. Поэтому валютные спекуляции нельзя считать основной причиной обвала гривни. «На сегодняшний день в экономике и в банковской системе есть довольно большие объемы гривны, часть которых попадает и на межбанк. В то же время объемы покупки-продажи валюты на межбанке на сегодня значительно меньше, чем были в соответствующий период прошлого года. Если мы проанализируем данные за первые две недели апреля прошлого и этого года, то увидим, что у нас объемы покупки валюты сократились более, чем в два раза. Мы действительно наблюдаем рост курса доллара, но объемы покупки или продажи этого дорогого доллара являются значительно меньшими, чем это было даже в нормальной ситуации прошлого года. А основной причиной снижения курса гривны стала политическая нестабильность в стране, которая влечет за собой ряд экономических последствий, в

частности, недоверие инвесторов и бизнеса к новой власти», – считает А. Жолудь.

Эксперт делит причины роста курса на: политические и экономические. К политическим причинам относятся захваты ряда государственных административных зданий. Это приводит к опасениям, что центральная власть не полностью контролирует ситуацию на всей территории страны. И если нет контроля в этой сфере, то тогда возникает вопрос, насколько контролируется ситуация в других сферах, которые мы можем не видеть, но которые являются не менее важными, к примеру, насколько адекватно проходит сбор налогов в восточных регионах. Такие опасения создают давление на гривню. Экономическая составляющая заключается в том, во избежание проблем в банковской системе, где с начала года произошел значительный отток депозитов, НБУ предоставил банкам значительные объемы финансирования. Поэтому на сегодняшний день в экономике и в банковской системе есть довольно большие объемы гривни.

Похожего мнения придерживается также экономист из Бостонского колледжа экономики (США) К. Баум. Он уверен, что стабилизация политической ситуации в стране могла бы решить проблемы с курсом гривни. В своем интервью телеканалу БТБ он сказал следующее: «Укрепить гривню может политическая стабильность или реальные шаги, которые улучшат экономическую ситуацию».

Вывод: причиной обвала курса гривни, по мнению экспертов, стали валютные спекуляции, политическая и экономическая нестабильность в стране, ослабление Национальным банком контроля над курсообразованием.

Экономические рычаги курсообразования

В своем мнении эксперты единодушны: решать проблему с обвалом гривни должен Национальный банк. Это прежде всего возобновление контроля над ситуацией. Вторым стабилизационным рычагом должен стать валютный кредит от МВФ или США.

А. Охрименко отметил: «В первую очередь, НБУ нужно забрать из банков избыток гривны

и довести остатки на корсчетах банков до 15–16 млрд. Для этого необходимо продать банкам из портфеля НБУ ОВГЗ на сумму не меньше 8–12 млрд грн. Во-вторых, НБУ должен вернуться на валютный рынок и начать формировать курс, а не быть сторонним наблюдателем. В-третьих, оштрафовать банки, которые занимались валютными спекуляциями».

А. Жолудь считает, что курс гривни сбалансируется после того, как будет стабилизирована ситуация в восточных регионах Украины, и центральная власть докажет, что она контролирует всю страну.

Банковская система Украины стала заложницей политической напряженности в стране

Всего с начала года, по данным без переоценки, из банковской системы «ушло» около 72 млрд грн вкладов. Из них 50 млрд – это депозиты физических лиц, и 20 млрд грн – вклады юридических лиц. Только за первую половину февраля было выведено 6 млрд грн и 1,3 млрд грн соответственно.

Премьер-министр А. Яценюк в начале апреля заявил о снижении темпов оттока средств. Однако затем напряженная политическая ситуация на Юго-Востоке повлияла на настроения жителей региона – вкладчики опасаются повторения крымского сценария. На остальной части страны политический фактор уже играет меньшую роль, однако свои коррективы вносит ситуация с курсом валют.

«В апреле такой картины уже не наблюдается [оттока депозитов]. Сейчас тенденция другая, она выровнялась, и даже кое-где есть элементы прироста. По крайней мере, уже не наблюдается усугубление ситуации», – отмечает глава правления банка «Хрещатик» Д. Гриджук.

Однако не все банкиры столь оптимистичны. «Сейчас все равно наблюдается плавный отток депозитов. Все зависит от региона, от банка и от информации о банке», – констатирует глава наблюдательного совета банка «Национальный кредит» А. Онистрат.

При этом, по словам экспертов, объективную картину оценить достаточно тяжело: из-за существенной девальвации некоторые депозиты «раздулись» в отчетности. Так, по данным без переоценки, с начала апреля при-

рост депозитного портфеля у физлиц составил 17,7 млрд грн, а у юрлиц – 3,3 млрд грн.

А всего с начала года без переоценки портфель депозитов физлиц показал прирост на 20 млрд грн, в то время как у юрлиц он просел на 6 млрд грн.

В разрезе валют, согласно оперативным данным, всего с начала года физлица вывели из банков 21 млрд грн, 3 млрд дол. и 0,5 млрд евро. А портфель юрлиц, в свою очередь, похудел на 13 млрд грн, 920 млн дол. и 32 млн евро.

К. Баум отметил, что возобновление сотрудничества с МВФ и ЕБРР, обещания этих организаций помочь Украине повысят доверие к стране со стороны инвесторов, а это, в свою очередь, положительно скажется на экономике и курсе гривни.

В. Юрчишин не возлагает большие надежды на кредит Запада, поскольку до поступления первого транша кредита от МВФ остается еще, как минимум, 2–3 недели, а за это время панические настроения на валютном рынке могут привести к пагубным последствиям в экономике. Поэтому эксперт отмечает необходимость немедленного вмешательства со стороны Национального банка. «Сегодня работает уже не рациональный, а шоковый фактор, в том числе, большинство инвесторов, не понимая четкой позиции центрального банка и его руководства о дальнейших событиях, сдерживают свою деятельность. Поэтому ситуация остается неопределенной, и центральному банку страны необходимо срочно принимать меры, направленные на усмирение такого раскручивания, возможно, путем возобновления контроля. Кроме того, необходимо усилить взаимодействие банков непосредственно на валютных рынках. Сейчас необходимо применить ряд мер, чтобы не допустить обвала, потому что такой ослабленный курс бьет по экономике, а также психологически давит на людей и предприятия, которые теряют определенные ориентиры», – подчеркнул В. Юрчишин.

Вывод: сдерживанием курса гривни от дальнейшего падения должен заняться Национальный банк, а стабилизация курса

станет результатом поступления международных кредитных средств.

Риски и прогнозы от экспертов

Эксперты не исключают, что возможно дальнейшее падение курса украинской национальной валюты, однако большинство из них уверены, что в результате он стабилизируется на уровне 10–11 грн/дол.

А. Охрименко отмечает, что курс может возрасти до 15–16 грн/дол., если Национальный банк не предпримет мер по сдерживанию темпов девальвации. Они должны быть направлены на сокращение гривневой массы на корсчетах банков, а также на наказание валютных спекулянтов.

А. Жолудь считает, что стабилизации можно ожидать в мае, после поступления денег от МВФ, но лишь в том случае, если центральная власть возьмет под контроль ситуацию в стране и не начнется военный конфликт с Россией. «Если у нас произойдет стабилизация ситуации в восточных областях, будут освобождены здания, а центральная власть покажет, что она контролирует всю территорию, если не произойдет никакой агрессии со стороны РФ, достаточно вероятно, что гривна окрепнет, особенно с получением средств от МВФ. После этого можно ожидать усиления и стабилизации гривны на уровне около 10,5–11 грн/дол.», – сказал он.

Бывший министр экономики И. Уманский также ожидает стабилизацию курса в мае на уровне 10–11 грн/дол., однако опасается, что за этот период многие захотят воспользоваться колебаниями курса для получения сверхприбыли, что еще сильнее расширяет национальную валюту. «В течение месяца этот курс стабилизируется. Другой вопрос, что сейчас, видя отсутствие регулятора на рынке, определенные игроки будут пользоваться паническими настроениями, попытаются заработать дополнительные сверхприбыли, и будут качать курс как вверх, так и вниз. Я не удивлюсь, если в ближайшее время курс побьет новые рекорды. Но, повторяюсь, это краткосрочная тенденция и, безусловно, курс вернется в новый коридор», – заявил экс-министр.

В. Юрчишин поддерживает точку зрения о стабилизации курса благодаря поступлению обещанной экстренной финансовой помощи от США в размере 1 млрд дол. До этого возможны серьезные колебания курса, прогнозировать которые из-за панических настроений на валютном рынке очень сложно, но стабилизироваться он должен на уровне 11 грн/дол.

Таким образом, расшатанный валютными спекулянтами, политической нестабильностью и потерей контроля со стороны Нацбанка курс гривны может продолжить падать, но после вмешательства центрального банка и финансовой помощи Запада ожидается его стабилизация на уровне 11 грн/дол.

М. Стрельников, советник главы Госинспекции по вопросам защиты прав потребителей

Валютная кабала или как банки создают кредитный Майдан

Речь пойдет о тех, кого объединила единая проблема ВАЛЮТНОГО КРЕДИТА! В связи со стремительным падением валютного курса, эта проблема сегодня стала первоочередной для 8 миллионов украинцев, проживающих на Востоке, Западе, Севере и Юге Украины. Откуда такая цифра – 8 миллионов украинцев? Все просто – свыше 3 миллионов заемщиков, плюс их семьи, плюс поручители – вот и набирается около 8 миллионов украинцев. И у этих

8 миллионов не просто проблема, у них наступил финансовый крах, банкротство! И делать вид, что ничего не произошло – это преступное бездействие со стороны НБУ, особенно в эти дни!

Историческая справка

Все началось в 2008 г., когда украинцы наперебой бежали в банки за валютными кредитами, зарплаты были большими, курс валюты стабильным и не превышал 4,75 грн

за один доллар. Вот тогда несколько миллионов украинцев из-за своей полной финансовой безграмотности угодили в валютный капкан. Никто их не предупреждал о ВАЛЮТНЫХ РИСКАХ! А потом наступил кризис и капкан захлопнулся. Заемщики стали платить банкам уже по курсу 8 грн за 1 дол. США. Это было очень трудно, но все же не критично. Ведь они перешли из состояния высоких доходов в состояние малых доходов, которых все же хватало на обслуживание кредитов и существование своих семей. А потом грянул 2014 г. и все они разом обанкротились.

Почему до начала свободного падения курса эти заемщики не перевели свои валютные кредиты в гривну? Потому что многим это уже не по силам. В 2013г заплатить банку за перевод в гривну и платить вместо 14–17 % годовых в валюте, 23–25 % в гривне, многим было уже не по карману. Но пока гривна держалась возле отметки 8, все было еще терпимо, заемщики гасили кредиты, банки получали доходы, причем совсем немалые по европейским нормам! В Европе 2 % годовых по ипотечному кредиту, выданному на 20 лет – это очень много! Обычная ставка 1–1,5% годовых. Сравните со ставками наших банков!

Таким образом, в апреле 2014 г. миллионы украинцев стали перед выбором – лишится всего, стать голодными и бездомными – и при этом по-прежнему остаться в долгах перед банками за полученный в свое время валютный кредит!

Банкиры танцуют на минном поле

Не обращать внимания на то, какая взрывоопасная ситуация складывается сегодня в Украине в связи с обвалом курса национальной валюты – это позиция страуса в киевском зоопарке. Его пугают, а пол бетонный, голову в песок засунуть не получается!

И речь даже не в опасности для банковской системы в целом, хотя грамотный банкир знает – заемщик может быстрее и эффективнее обрушить банк своими неплатежами, чем вкладчик, который пытается забрать свой депозит из банка.

Речь идет о том, что доведенные до банкротства люди начали объединяться через

социальные сети и требовать к себе внимания и решения общеукраинской проблемы! Пока требовать миром, но это – ПОКА! У них только кончилась возможность гасить свои кредиты и их еще не начали массово прессовать банки и коллекторы. То есть мы пока только в начале процесса МАЙДАН – 3! И его еще можно остановить!

Как разминировать

Выход из ситуации пока еще есть и он на первый взгляд достаточно прост. Для заемщиков, имеющих сегодня валютные кредиты необходимо зафиксировать курс для погашения кредита на уровне 8 грн за 1 дол.США, как минимум на 2 года. По этому курсу они еще смогут с трудом, но обслуживать свои кредиты. При этом банки должны списать ВСЕ пени и штрафные санкции, начисленные до апреля 2014 г. Ведь у нас до сих пор не ограничены аппетиты банков при начислении пени и штрафных санкций. Это может быть и 100 % годовых и 1000 % годовых и даже 12 000 % годовых, как например в «РОДОВИД БАНКЕ»! Из все суммы проблемной задолженности по кредитам, а это по оценкам экспертов до 160 МИЛЛИАРДОВ грн., половину составляют пеня и штрафные санкции! Каково!

Это даст возможность 8 миллионам украинцев отойти от пропасти банкротства и в то же время сохранит работоспособной банковскую систему. В противном случае к имеющимся проблемам сепаратизма может присоединится еще одна – но теперь это будет уже проблема ВСЕЙ УКРАИНЫ! (<http://blog.liga.net/user/mstrelnikov/article/14165.aspx>)

ПОДАТКОВІ РИЗИКИ

А. Охрименко, економіст

Что нужно сделать, чтобы украинцы платили налоги

Относительно недавно принял участие в радио-шоу на Радио, где темой было: нужно или не нужно платить налоги, и почему украинцы не хотят платить налоги. Было много разных мнений. Оно и понятно, мнений много, а тем более в Украине, где один из самых больших бизнесменов как-то сказал, (или не сказал, но это ему приписывают): «Налоги платят только дураки и труссы». В любом случае, традиция платить налоги не является отличительной чертой украинцев.

Почему же украинцы не хотят платить налоги? Во время радио-шоу высказывали разные мнения, но чаще всего традиционные, которые можно услышать на любом мероприятии, посвященном налоговой дисциплине. Итак, почему считается, что украинцы не хотят платить налоги:

– очень высокие налоги, поэтому никто не хочет платить. К слову, в Украине налоги с физлиц не такие уж высокие. В странах ЕС они значительно выше. Но это не главное.

– люди просто не знают, куда идут эти налоги, и поэтому не хотят платить деньги. Разговоры о том, что американцы знают, куда идут их налоги, это «киношный трюк». В действительности жители США, как и жители Украины, имеют возможность узнать общую структуру распределения госрасходов на сайте Минфина или местных советов.

– наличие коррупции вызывает нежелание украинцев платить налоги. Действительно, это очень обидно, когда за счет твоих денег госчиновники развлекаются и покупают яхты. Но, это существует во всех странах мира. Ради того, чтобы иметь возможность жить, и жить хорошо, за счет денег налогоплательщиков, люди и идут работать на госслужбу и делают карьеру.

– вот если бы были другие налоги, то их бы платили. Можно поменять систему налогообложения, но в любом случае, даже если

ввести налог с продаж, заменив им НДС, это не уменьшит налоговую нагрузку. Хотя упростит администрирование налогов. В любом случае, за счет только замены одних налогов другими нельзя заставить людей платить налоги.

И как же все-таки заставить платить людей налоги? Об этом думал даже великий Платон, но так и не нашел решения. Точнее он нашел решение, и даже рассказал одному великому греческому правителю, как нужно сделать так, чтобы все подданные радостно платили налоги. И кое-что этот правитель применил на практике. Вот только беда, что в историю этот правитель вошел как тиран.

Один настоящий американец, который за свою бурную жизнь имел бизнес и в Украине, и в России, и в США, как-то сказал очень умную фразу, которая очень точно отражает саму сущность проблемы неуплаты налогов вообще во всем мире: «В США платят налоги не потому, что хотят это делать, а потому, что боятся получить два пожизненных срока за неуплату». А действительно, в США американцы очень сильно боятся их налоговую милицию (она у них по-другому называется). И поэтому бывает достаточно налоговому инспектору просто припугнуть, что информация пойдет в налоговую милицию, как американец вдруг вспоминает, что он очень любит свое правительство и хочет платить налоги. И самое забавное, что платит. Для нас это нонсенс, но в США действительно американцы берут кредиты, чтобы вовремя оплатить налоги. То же самое и в Германии. Но там несколько по-другому. Там все строится на стукачестве, когда сосед стучит на соседа, а сослуживец на сослуживца. В целом, все стараются не очень выделяться и стараются платить налоги, хотя, если встречаются русского, вот тут уже рассказывают от души, как их достали эти налоги и власть.

Самое интересное, что в Испании и Португалии тоже проблема уплаты налогов физлиц. Это вам не Германия, и там народ особенно не стучит. И это не США, где дают два пожизненных за неуплату. Поэтому народ любит использовать кэш, и любит хитрить, и вообще считает, что только глупые немцы и шведы платят все

налоги, а вот умный человек может прожить без уплаты налогов.

Такова проза жизни. А, мы все пытаемся изобрести велосипед и постоянно рассказываем фантазии о ЕС и его жителях, и о том, как они любят платить налоги. Вот они смеются над нашими фантазиями.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Т. Горенко, старш. наук. співроб. «СІАЗ» НБУВ, канд. екон. наук

Обов'язкове медичне страхування: проблеми та перспективи

На початку квітня в Нацкомфінпослуг відбулося робоче засідання групи з підготовки моделі обов'язкового медичного страхування (ОМС), яка повинна стати на захисті соціального забезпечення населення.

В обговоренні взяли участь компанії, досвід роботи яких налічує понад 10 років, поділилися досвідом, напрацьованими матеріалами та дійшли консенсусу щодо першочергових рішень, які необхідно прийняти з метою масового впровадження моделі добровільного медичного страхування (ДМС), яке після певного вдосконалення може стати моделлю ОМС.

За словами В. Зеленого, заступника генерального директора ТДВ СК «НАФТАГАЗСТРАХ», одним з головних питань, яке стоїть як при запровадженні ОМС в Україні, так і при подальшому розвитку ДМС – це організація медичного страхування на підприємствах.

Як стимулювати роботодавців розпочати сам процес медичного страхування працівників? Адже сплата страхових внесків самостійно для працівників підприємств часто є непід'ємним фінансовим навантаженням.

Згідно зі статистичними даними, у нашій державі налічується 15 млн працюючих осіб. Кожен працюючий протягом року в середньому перебуває на лікарняному ліжку вісім днів. Водночас за один робочий день кожен працюючий поповнює ВВП держави на 41 дол. США. За вісім днів – 328 дол. США. Якщо перемножити цю суму на 15 млн працюючих – отримуємо 5 млрд дол. США.

Досвід компаній, які пропонують цей вид страхування, показує, що кількість робочих днів у застрахованої особи в порівнянні з незастрахованою зменшується від 30 до 50 %. Наприклад, за останні 12 років, відтоді як на всіх залізницях України запроваджено добровільне медичне страхування, середнє перебування на лікарняному ліжку скоротилося на 40 %. Зменшилася на 44 % кількість тяжких захворювань, таких як інсульти та інфаркти, на 32 % скоротилася кількість захворювань органів дихання, на 23 % – нервової системи, навіть кількість злоякісних захворювань зменшилась на 12 %. «Це досягнуто за рахунок того, що застрахована особа швидко приймає рішення про початок лікування, або проходження професійного медичного огляду, коли за лікування сплачує Страхова компанія. Поряд з цим незастрахована людина відкладає лікування на останній момент, що у подальшому значно ускладнює та затягує період одужання», – пояснює В. Зелений.

При підрахунку, якщо в державі були б застраховані всі працюючі, економічний ефект міг би становити 25–30 млрд грн на рік. Проте необхідно вирішити питання щодо податкового навантаження власників підприємств та самих страхувальників. Одним із методів стимулювання керівників можна вважати введення податкових пільг.

Представники ЛСОУ та УФУ підготували пропозиції щодо внесення змін до Податкового кодексу з метою зменшення податкового наван-

таження як на страхувальника, так і на підприємство. Було запропоновано перелік законів та статей, які повинні зазнати змін. Насамперед це стосується податку на прибуток, визначення об'єкта оподаткування, коли враховуються витрати подвійного призначення, особливостей віднесення до складу витрат сум внесків на соціальні заходи, податку на доходи фізичних осіб (у частині визначення бази оподаткування та податкової знижки).

Разом з тим представники страхового ринку розуміють, що за умови введення пільг виникає необхідність донаповнення бюджету. А тому було запропоновано певні компенсатори, які можна використати, наприклад оподаткування інших видів страхування. Друга проблема перебуває в площині відносин, які виникають між страховою компанією та лікувальним закладом (надалі – ЛЗ). На думку представників СК «Оранта-Січ» та «Дніпроінмед», заклади охорони здоров'я не завжди можуть визначитися з механізмом ціноутворення. Узагалі існує декілька суто економічних проблем. Одна з них – лікувальні заклади не можуть отримувати гроші від страхової компанії тому, що існуючий порядок перерахунку грошей на нарахування додаткової виплати не передбачено. Задля того, щоб ЛЗ мав таку можливість йому необхідно стати підприємством. Тоді нарахування буде робити не казначейство, а саме підприємство. Але, на думку фахівців, необхідно передбачити перехідний період, під час якого ЛЗ можуть вступати в договірні відносини із СК, надасть можливість формувати ціну на послуги.

Наступна проблема – необхідно визначитися з переліком СК компаній, що беруть участь в ОМС, вимогами до них, вимогами до ЛЗ, розподілити види меддопомоги, які належать до компетенції держави та до компетенції СК, можливість участі приватних лікарень та приватних лікарів.

Ще одне слабке місце – відсутність медико-економічних стандартів (МЕС).

Проте допомогу у вирішенні економічних питань можуть взяти на себе члени Товариства актуаріїв України. Ю. Іванько зауважив, що напрацьовано багатий досвід за роки існування

медичного страхування. Але й досі не знайшли рішення певні завдання: відсутність єдиних правил розрахунку вартості медичної послуги (наприклад приватна лікарня, або бюджетна). А отже необхідно розробити методологію вартості послуг.

Існуючі медико-економічні стандарти були розроблені на базі залізничних клінік. Однак вартість у рамках одного стандарту може варіюватися залежно від вартості медикаментів або способу дослідження. Крім того, необхідно визначити, яку частину сплачує держава, а яку – громадянин, або підприємство.

Визначення обсягу послуг. Вся модель будувалася на даних статистики відвідування, не існувало поняття страховий випадок. Тому необхідно створення аналітичного центру у співдружності з великими компаніями, щоб скориставшись їх статистичними даними, зробити висновки та провести експертну оцінку того, щоб було напрацьовано.

Отже, необхідно розпочати процес інформатизації за єдиними стандартами. Наразі у ЛЗ не існує системобліку хворих та кількості та якості звернень. Складно провести моніторинг і створити стандарти. А тому необхідно впровадження госпітальних систем, фінансова підтримка для їх створення та агрегована база даних страховиків.

Свої зауваження до процесу створення моделі ДМС запропонував експерт Інституту Ризику В. Дольник. Перш за все він звернув увагу присутніх на необхідність прийняття рішення щодо моделі такого страхування: фондову, податкову, змішану з державним контролем, приватне страхування але обов'язкове? Способи рішення з'являться потім. Головне, щоб на початковому етапі система була наповнена фінансами, а ЛЗ почали отримувати кошти. Потім можна вводити лікування за нозологією та розробляти на базі аналізу даних, медико-економічні стандарти. Тоді ж можна розробити градацію цін та послуг, які отримає застрахована особа.

Крім того, необхідно звернути увагу на той факт, що за відсутності нормативної бази та за створених умов на базі державних ЛЗ стали організовувати так звані лікарняні каси.

«Діяльність цих установ ніяк контролюється, отже, є поза законом», – зазначила генеральний директор Української федерації ubezpieчення Г. Третьякова. Оскільки за ознаками діяльність лікарняних кас стосується надання фінансових послуг, ці організації мають вклю-

чатися до переліку фінансових установ, вноситися до реєстру та регулюватися певною мірою Нацкомфінпослуг. Проте це питання залишається досі невіршеним, а отже, якість надання ними послуг населенню не гарантується державою.

СТРАХУВАННЯ

Т. Горенко, старш. наук. співроб. «СІАЗ» НБУВ, канд. екон. наук

Страхова галузь обговорює нові шляхи розвитку

Останнім часом адміністративні реформи, які відбуваються раз на два роки, змінюють штат державних менеджерів. Не токуючись питання мети таких кадрових змін, звернемо увагу на той факт, що такі зміни та перетворення в державі викликали резонанс у страховому товаристві. До речі, небанківські фінансові компанії, які роблять досить високий внесок до ВВП країни, а їхня діяльність вважається стратегічним напрямом фінансової стабільності.

Тим більш важливим стає досвід керівників регулятора, які починали роботу страхового ринку, продовжують працювати на ньому та мають можливість проаналізувати усі недоліки. Планування нового Регулятора – це перш за все аналіз помилок та зауважень. Саме тому реформування необхідно розпочати з малого.

За словами президента Асоціації «Страховий бізнес» І. Яковенка, фокус у розробці плану діяльності Нацкомфінпослуг має бути зроблений на 3–4 місяці та розподілятися на три блоки: перший – реформування регуляторної системи, другий – реформування системи реєстрації страховиків, третій – розвиток ринків.

Найбільша кількість зауважень, звинувачень у корупції лежить у площині ліцензування, під час одержання якої наразі подаються Правила страхування за певним видом. «На законодавчому рівні ми змушені були ввести реєстрацію правил страхування у 1995 р., але ця вимога дуже застаріла і потребує скорішого ліквідування. Саме за три-чотири місяці можливо затвердити бланки типових правил для страхо-

виків. А у разі, коли компанія має намір відхилитися від установлених норм – запропонувати їй на окремому аркуші внести зміни». Це дасть змогу ринку стати прозорим для страховальника і для партнерів.

Крім того, усі страхові компанії відрізняються одна від іншої перш за все видами страхування. Можна поділити їх на універсальні великі страхові компанії, кептивні компанії для роботи виключно з юридичними особами та регіональні компанії. Тому голова комісії зі страхування Українського товариства фінансових аналітиків В. Черняхівський у свою чергу запропонував розглянути введення моделі трирівневої системи ліцензій для страховиків. У разі запровадження такого ліцензування кептивні компанії, тобто ті, які обслуговують наприклад банківський бізнес, у разі банкрутства не можуть розраховувати на фонди, наприклад МТСБУ.

Ще одним напрямом роботи з реформування повинно стати створення та затвердження законодачої бази галузі. Уже 10-й рік поспіль готується новий закон про страхування. І знову його прийняття у зв'язку з подіями майдану перенесено на невизначений період. Проте саме страхові компанії можуть стати партнерами держави у створенні нових соціальних видів страхування, серед яких обов'язкового медичного страхування. Представники професійних організацій страхового ринку дуже багато уваги приділили обговоренню першочергових нормативних актів, прийняття яких негайно потребує страховий ринок. Дуже важливо також запро-

вадити консультаційно-експертну раду при Нацкомфінпослуг та закріпити за нею певні повноваження та відповідальність з розробки нормативних документів.

Найважливішим є питання керування централізованими резервними фондами МТСБУ. Як зазначила генеральний директор МТСБУ Н. Гудима, необхідно спільно розробити рекомендації щодо інвестиційної політики МТСБУ. «У цьому процесі будуть приймати участь страховики та Координаційна рада, в яку входять Нацкомфінпослуг та Верховна Рада. Є питання щодо порядку формування, витрат та оцінки фондів МТСБУ, – зазначила вона та додала, що МТСБУ знаходиться на стадії підписання договору з аудиторською компанією Deloitte для оцінки стану фондів. «Дуже важливе питання – це прийняти в покриття страхових резервів фондів МТСБУ. У частині Зеленої карти це було дозволено, але для внутрішніх договорів – заморожено. Оскільки ці гроші є коштами страховиків для формування майбутніх виплат, треба вирішити, яку їх частку можна приймати в покриття страхових резервів», – наголосила Н. Гудима.

Єдиний погляд від трьох асоціацій страхового ринку сформовано щодо необхідності впровадження електронного поліса. Важливим короткостроковим завданням є забезпечення можливості здійснення виплат до повного банкрутства страховика, внесків у фонд захисту потерпілих та у фонд страхових гарантій у гривневому еквіваленті, впровадження європротоколу та Green Card online, співпраця з прикордонною службою для здійснення контролю за цими полісами, вирішення питань щодо виконання зобов'язань страховиками в Криму.

Своє бачення розвитку страхового ринку запропонував від Ліги страхових організацій України О. Залетов. Пропонуються такі чотири напрями:

– для збільшення тривалості життя людей можна залучати досвід медичного страхування. З метою досягнення такої цілі необхідно прийняти законопроект, який передбачає преференції для розвитку корпоративного медичного страхування. А саме внести зміни до Податкового кодексу, які дозволять витрати на страху-

вання відносити на валовій. Крім того, вимагається скасувати і такий податок як єдиний соціальний внесок. Це дасть можливість у 2020 р. мати інвестиційний дохід понад 5 млрд грн, фінансування охорони здоров'я через добровільне медичне страхування досягне 10 % (сьогодні менше 2 %), а споживачів цього виду страхування буде понад 12 млн;

– для покращення якості життя громадян пропонується низка законопроектів, а саме: зміни до Закону «Про ОСЦПНТЗ», прийняття законопроекту «Про екологічне страхування», зміни до Цивільного кодексу, відмова від обов'язкового страхування пасажирів на транспорті із запровадженням страхування відповідальності перевізника, збільшення лімітів відповідальності за життя та здоров'я зі 100 тис. грн до мінімум 1 млн грн;

– необхідність прискорення пенсійної реформи. Лише 74 тис. громадян отримують недержавну пенсію, тобто третій рівень пенсійної реформи не працює. Головними стримуючими факторами слід вважати запровадження єдиного соціального внеску, який майже зрівняв розвиток корпоративного пенсійного забезпечення. Отже, скасування такого податку дасть змогу розвивати пенсійну реформу та обов'язкове медичне страхування.

Одною з небезпечних тенденцій сьогодення представники ринку називають процеси уповільненого банкрутства страхових компаній за ініціативи акціонерів. «Ми вважаємо, що регулятор має дуже швидко реагувати на такі дії», – заявив президент Української федерації ubezpieчення А. Перетяжко. Останнім часом введено тимчасові адміністрації у Брокбізнесбанк, Реал Банк та ін. Кошти фінансових установ, які зберігалися в цих банках, найбільш імовірно не повернуть. А це ті кошти, які служили запорукою певних виплат. Саме там зберігалися фонди Моторного страхового транспортного бюро України, кількох пенсійних фондів, резерви страхових компаній. Саме про варіанти повернення та судову практику необхідно говорилося на зустрічі представників ринків. Президент Харківського союзу страховиків Л. Временко звернула увагу Нацкомфінпослуг на необхідності вирішення питання щодо

повернення резервів регіональних страхових компаній, що заблоковані в Реал Банку, до якого введено тимчасову адміністрацію

Важливою складовою успішної роботи галузі слід вважати створення майданчика для відкритого обговорення пропозицій з метою внесення змін до нормативних актів. Сам ринок, однак, має бути відповідальним, коли вносить свої напрацювання регулятору, для того, щоб забезпечити реальні результати від співпраці, в Україні спостерігаються. Саморегулівні організації готові допомагати Нацкомфінпослуг та здійснювати громадський контроль.

Дуже активна дискусія велася щодо умов забезпечення платоспроможності страховиків. З 1 липня 2014 р. запроваджується стрес-тестування фінансового стану страховиків та системи управління ризиками, що може стати діючим механізмом контролю. «Велика робота вже проведена щодо переходу страховиків на міжнародні стандарти фінансової звітності. Проте, наразі акціонерна звітність страховиків відрізняється від регуляторної. Цю ситуацію потрібно гармонізувати, саме тому Інститут Ризику надав свої пропозиції до методики формування резервів страховиків, що потребує контролю та аналізу з боку регулятора», – зазначив голова правління Товариства Актуаріїв України Ю. Іванько.

Окрему увагу було зосереджено на роботі фінансових посередників. Серед головного: необхідність спрощення норм фінансового моніторингу при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності страховими посередниками, а також питання купівлі валюти для розрахунків з нерезидентами. Зокрема, за словами С. Іншакова, необхідно швидко внести зміни до порядку провадження діяльності страховими посередниками на ринку, яке зараз регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1523. Необхідно приведення його норм у відповідність до Директиви ЄС щодо страхового посередництва та потреб страхового ринку. Крім того, існує необхідність приведення у відповідність до МСФЗ бухгалтерської звітності страхових брокерів.

О. Залетов звернув увагу регулятора на можливості страхового ринку щодо залучення валютних коштів у країну за рахунок підвищення його експортного потенціалу. «У 2013 р. страховиками отримано понад 500 тис. грн премій з вхідного перестраховання від нерезидентів. За рахунок змін до Податкового кодексу, Декрету Кабінету Міністрів про систему валютного регулювання та Положення про порядок здійснення операцій з перестраховання у 2020 р. за рахунок експорту страхових послуг можливо збільшити обсяг інвестицій в економіку України на суму понад 5 млрд грн, довести частку експорту страхових послуг у загальному експорті до 0,7 % (сьогодні 0,1 %), підвищити інвестиційну привабливість страхового ринку», – сказав О. Залетов.

Отже, головною метою сучасного реформування страхової галузі, місією якої є створення сприятливих умов споживачам послуг як пріоритетним учасникам, є створення надійного, відкритого та сучасного страхового ринку України, що ґрунтується на гармонійних взаємовідносинах його учасників та прозорій, ефективній і професійній регуляторній політиці держави, а завданням – перехід від реформування ринку страхових послуг до реформування взаємовідносин між учасниками страхового ринку України, шляхом відмови від монопольного становища страховиків та їхніх об'єднань на страховому ринку України, а також старої практики реформування лише умов здійснення страхової діяльності.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Visa заявила о невозможности работы в России из-за непосильного страхового взноса

У компании Visa могут возникнуть проблемы с работой в России, если принятый Госдумой закон о национальной платежной системе (НПС) вступит в силу в нынешнем виде. Основная проблема – размер обеспечительного взноса, который компания должна будет хранить на счете в ЦБ: по подсчетам Visa, он превысит годовой доход компании в России в несколько раз.

Кроме того, платежная система обязана будет разместить серверы, обеспечивающие транзакции, на территории России, а односторонний отказ в осуществлении платежей полностью исключен.

«Эти положения могут существенно сказаться на наших возможностях по дальнейшему предоставлению услуг на российском рынке и инвестированию в развитие электронных платежей экономики страны, которые мы осуществляли последние 25 лет», – говорится в сообщении компании.

В пятницу, 25 апреля, Дума приняла поправки в Закон «О национальной платежной системе», которые вступят в силу 1 июля 2014 г. Залогом исполнения новых правил для международных платежных систем станет обеспечительный взнос, размер которого должен равняться сумме переводов денежных

средств, осуществленных на территории РФ в течение двух дней. Если взнос не будет сделан, ЦБ оштрафует платежную систему в размере такого взноса. Если же оператор в одностороннем порядке прекратил оказание услуг, то регулятор взыщет штраф в размере до 10 % от взноса за каждый день простоя.

Ранее директор Visa по финансовым вопросам Б. Поллитт заявил, что из-за американских санкций рост выручки по итогам I квартала 2014 г. замедлился, а сама компания стала «заложником политики». Действия оператора подешевели после этого на 5 %.

В марте 2014 г., после объявления санкций со стороны США в отношении ряда российских бизнесменов и компаний, Visa и MasterCard заморозили операции по картам банков «Россия», «Собинбанк», «СМП-банк», «Инвесткапиталбанк». После этого В. Путин пообещал создать национальную платежную систему, альтернативную международным операторам, и уже в апреле соответствующий закон был принят Госдумой.

Ряд чиновников, в том числе президент ВТБ А. Костин, заявляли о том, что одним из вариантов создания НПС является создание совместного предприятия с китайским оператором UnionPay.

Путин подписал закон об особенностях финансовой системы Крыма на переходный период

Президент России В. Путин подписал федеральный закон «Об особенностях функционирования финансовой системы Республики Крым и города федерального значения Севастополя на переходный период», сообщила в среду пресс-служба главы государства.

Закон был принят Госдумой 31 марта и одобрен Советом Федерации 1 апреля 2014 г.

Документ первоначально внесли в Госдуму глава комитета нижней палаты по финансовому рынку Н. Бурыкина и зампред комитета Совета Федерации по бюджету и финансовым рынкам Н. Журавлев. Позже в состав авторов были включены спикер Госдумы С. Нарышкин, депутаты В. Резник, С. Гаврилов, В. Кумин, А. Аксаков, Р. Тихонов, М. Мукабенова и члены Совета Федерации Е. Бушмин и С. Рябухин.

Документ определяет особенности работы в переходный период – до 1 января 2015 г. – банков, некредитных финансовых организаций, небанковских финансовых учреждений, пунктов обмена валют на территории Крыма и Севастополя. Устанавливается порядок получения лицензий и других видов разрешений, постановки их на учет или прекращения ими деятельности.

БАНКИ

В соответствии с документом, банки, имеющие лицензию Национального банка Украины, действующую на 16 марта 2014 г., местом нахождения которых является территория Республики Крым и города федерального значения Севастополя, а также банки, имеющие такую лицензию, но действующие в Крыму и Севастополе через филиалы или отделения, могут продолжать работу до 1 января 2015 г. без получения лицензии Банка России при выполнении нескольких условий.

Они должны надлежащим образом исполнять обязательства по договорам, уведомить ЦБ РФ о продолжении своей деятельности в течение 15 дней с даты вступления в силу этого закона, представить в ЦБ РФ реестр обязательств перед кредиторами и вкладчиками, а также отчетность и другую информацию о своей деятельности.

Кроме того, банки должны в течение 30 дней с даты вступления в силу закона представить копии учредительных документов, информацию о лицах, осуществляющих функции единоличного исполнительного органа кредитного учреждения, его заместителях, о членах коллегиального исполнительного органа, главном бухгалтере, членах совета директоров (набсовета), лицах, владеющих более 10% акций или долей банка, копии банковской лицензии.

Требуется также «исполнение иных требований Банка России, предъявляемых в соответствии с законодательством Российской Федерации».

Банки, зарегистрированные на территории Крыма и Севастополя, могут до 1 января 2015 г. пройти госрегистрацию в Банке России в качестве кредитной организации. Банки,

работающие на территории Крыма и Севастополя через филиалы или отделения, также могут до 1 января 2015 г. зарегистрировать свои кредитные организации здесь и получить лицензии. При этом для получения лицензии ЦБ РФ у банка должен быть минимальный размер собственных средств (капитала) не менее 300 млн р. Банк России вправе определить состав имущества, вносимого в уплату уставного капитала, а также установить срок, который не может оканчиваться позднее 1 января 2016 г. и в течение которого формируются собственные средства такого банка, и определить особенности порядка формирования таких средств.

Банки, не прошедшие госрегистрацию, должны прекратить свою деятельность в Крыму и Севастополе не позднее 1 января 2015 г.

Банки, действующие на территории Крыма и Севастополя через филиалы, могут создать кредитную организацию, 100 % которой будет принадлежать одному или нескольким таким банкам. Создаваемая кредитная организация может одновременно с получением лицензии ЦБ РФ принять обязательства банков, являющихся ее учредителями, если до 1 июля 2014 г. через сайт ЦБ РФ и СМИ в Крыму и Севастополе сообщит о создании новой кредитной организации, ее наименование и о предполагаемой передаче обязательств. При этом новой организации должны быть переданы активы в соразмерном обязательствам объеме.

Кредитная организация также может быть создана путем реорганизации в форме выделения или разделения банка, действующего в Крыму или Севастополе.

Законом определяется перечень документов, необходимых для госрегистрации нового кредитного учреждения и порядок ее проведения.

У ЦБ РФ будет право ограничивать величину процентной ставки в банках по вкладам граждан при значительном ее превышении над среднерыночными значениями, а также ввести ограничение на прием денежных средств. Кроме того, ЦБ до 1 января 2015 г. может устанавливать закрытый перечень комиссий банков, взимаемых за операции по обмену ино-

странной валюты на рубль, и их предельные размеры.

НЕБАНКОВСКИЕ И НЕКРЕДИТНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Небанковские финансовые учреждения, имеющие украинскую лицензию или разрешение, действующие на 16 марта 2014 г., и местом нахождения которых является территория Крыма или Севастополя, а также организации, имеющие такую лицензию, но действующие в Крыму и Севастополе через филиалы или отделения, могут продолжать работу до 1 января 2015 г. без получения российской лицензии, включения в госреестр или вступления в СРО. По аналогии с банками небанковские финансовые организации должны соблюдать несколько условий.

Кроме того, эти организации должны будут разместить получаемые от юридических и физических лиц средства и имущество только в российских кредитных и некредитных организациях, российских эмиссионных ценных бумагах.

До 1 января 2015 г. небанковские финансовые учреждения, имеющие украинскую лицензию или разрешение, действующие на 16 марта 2014 г., и местом нахождения которых является Крым или Севастополь, могут получить разрешение ЦБ на осуществление соответствующего вида деятельности. Организации, работающие в Крыму и Севастополе через филиалы или отделения, также могут до 1 января 2015 г. зарегистрировать некредитные финансовые организации.

НПФ, зарегистрированные в Крыму или Севастополе, вправе до 1 января 2015 г. пройти госрегистрацию в ЦБ, самостоятельно определив свою организационно-правовую форму в виде АО или НКО. Кредитные союзы, свою организационно-правовую форму в виде АО или НКО. Кредитные союзы, зарегистрированные в Крыму или Севастополе, до 1 января 2015 г. могут вступить в СРО кредитных потребительских кооперативов.

Небанковские финансовые учреждения прекращают свою деятельность на территории Крыма и Севастополя не позднее 1 января 2015 г., отмечается в документе.

По аналогии с банками небанковским финансовым учреждениям дается возможность создать некредитную финорганизацию того же вида, 100 % которой будет принадлежать одному или нескольким таким учреждениям. Уставный капитал и собственные средства создаваемой организации должны соответствовать российским требованиям для соответствующего вида организации.

ОБМЕННИКИ

Пункты обмена валют, зарегистрированные до дня вступления в силу закона на территории Крыма и Севастополя, продолжают осуществлять свою деятельность до 1 января 2015 г. при соблюдении ряда условий. Они обязаны соблюдать права потребителей финансовых услуг. Для финансовых учреждений устанавливается требование уведомить Банк России о деятельности. Также требуется наличие агентского договора с кредитным учреждением.

Деятельность пунктов обмена валют должна быть приведена в соответствие с законодательством РФ до 1 января 2015 г.

ЭМИССИЯ ЦЕННЫХ БУМАГ

Согласно закону, в РФ признается осуществленная до 16 марта 2014 г. регистрация выпусков эмиссионных ценных бумаг эмитентов, зарегистрированных на территории Крыма и Севастополя до 16 марта 2014 г., при условии внесения записи о них в единый госреестр юрлиц.

Акции эмитентов, номинальная стоимость которых выражена в иностранной валюте, подлежат конвертации в рубли.

После 1 января 2016 г. не допускается совершение сделок, влекущих за собой переход прав собственности на акции эмитентов, запись о которых не внесена в единый госреестр юрлиц в соответствии с российским законом о госрегистрации юрлиц и индивидуальных предпринимателей.

ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ СТРАХОВАНИЕ

В документе отмечается, что если законодательством РФ установлено требование о страховании физическими, юридическими лицами,

а также индивидуальными предпринимателями своей гражданской ответственности, то они должны исполнить данное требование не позднее 1 января 2015 г.

Для заключения договора обязательного автострахования (ОСАГО) жители Крыма и Севастополя могут обратиться в небанковскую организацию, выполняющую все необходимые требования, или к российскому страховщику. Если таковых нет, то автовладельцы могут обратиться в Российский союз автостраховщиков (РСА) для оформления договора обязательного страхования. В этом случае Банк России вправе принять решение о наделении РСА правом осуществлять в течение переходного периода на территории Крыма и Севастополя оформление договоров ОСАГО. Указанная деятельность осуществляется РСА от собственного имени и за свой счет. При этом средства, полученные при заключении договоров, за вычетом обоснованных расходов, подлежат обособленному учету на счетах союза.

При заключении договора обязательного страхования коэффициент страховых тарифов в зависимости от территории преимущественного использования транспортного средства (ТС) устанавливается в размере 0,6. Коэффициент страховых тарифов в зависимости от наличия или отсутствия страховых выплат при наступлении страховых случаев устанавливается в размере 1. Коэффициент тарифов в зависимости от технических характеристик ТС, в частности мощности двигателя легкового автомобиля (категория «В»), устанавливается в размере 1.

При наступлении страхового случая РСА выплачивает возмещение. Ежеквартально РСА будет определять убыточность своей деятельности по заключению договоров обязательного страхования. При наличии убытка по данной деятельности Фонд защиты вкладчиков, созданный АСВ, возместит союзу необходимые средства в соответствии с соглашением.

Физлица-жители Крыма и Севастополя, имеющие право на выплаты по договорам ОСАГО, заключенным в соответствии с законодательством Украины, имеют право обратиться к РСА в случае, если компания, действующая в Крыму

и Севастополе, не исполняет обязательства либо прекратила в переходный период деятельность.

Такая возможность будет касаться страховых случаев, произошедших до 16 марта 2014 г., но не урегулированных до этой даты, а также произошедших начиная с 16 марта 2014 г. Прописывается перечень документов, которые водители должны будут представить в РСА в таких случаях.

РСА выплачивает компенсации из резерва в пределах размера, установленного законом об ОСАГО, в рублях. Союз вправе использовать заключение независимой экспертизы, подготовленное в соответствии с законодательством Украины до дня вступления в силу закона.

У РСА появляется право регрессного требования к причинителю вреда или страховщику его ответственности. Если РСА не сможет компенсировать расходы из этих источников, у него появляется право обратиться в Агентство по страхованию вкладов.

Как сообщила на заседании Н. Бурыкина, до 1 января 2015 г. на территории Крыма и Севастополя не будет проводиться техосмотр личных транспортных средств граждан, а автобусы, такси и спецсредства будут проходить техосмотр с 1 июля 2014 г.

Документ также регулирует выплаты по договорам обязательного страхования ответственности морского перевозчика и исполнителя работ, связанных с обслуживанием морского транспорта, относительно возмещения убытков, причиненных пассажирам, багажу, почте, грузу, другим пользователям морского транспорта и третьим лицам, в части страхования гражданской ответственности перевозчика либо по договорам обязательного личного страхования от несчастных случаев на транспорте в связи с причинением вреда их жизни, здоровью и (или) имуществу. Физлица-жители Крыма и Севастополя смогут обратиться в Национальный союз страховщиков ответственности (НССО) по случаям, произошедшим до 16 марта 2014 г., но не урегулированным до этой даты, а также произошедшим начиная с 16 марта 2014 г.

НССО будет выплачивать компенсации в пределах размера, установленного для выплат российским законом, в рублях.

Закон также содержит положения, касающиеся договоров о страховании опасных объектов. Вред, причиненный физлицам в результате аварии на расположенных в Крыму или Севастополе опасных производственных объектах,

гидротехнических сооружениях, а также автозаправочных станциях жидкого моторного топлива, лифтах, подъемных платформах для инвалидов, эскалаторах, подлежит возмещению за счет бюджетов бюджетной системы РФ.

МОНІТОРИНГ ЗАКОНОДАВСТВА

Підготовлено компанією

«ЄФІМОВ ТА ПАРТНЕРИ адвокати • аудиторів • податкові консультанти»

Головні зміни

Постанова КМУ від 01.03.2014 р. № 67

КМУ розпорядився ліквідувати Міндоходів, припинити злиття і відновити діяльність ДПСУ та Держмитслужби.

ДПСУ забезпечуватиме реалізацію єдиної державної податкової політики, державної політики з адміністрування ЄСВ, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, а також законодавства з питань сплати ЄСВ.

Держмитслужба забезпечить реалізацію державної політики в галузі митної справи. ДПСУ та Держмитслужба є правонаступниками прав і обов'язків ліквідованого Міністерства доходів і зборів у відповідних сферах діяльності.

Повідомлення ГУ Міндоходів у Вінницькій обл.

Якщо протягом 2013 р. платник податків брав участь у господарських операціях, які є контрольованими відповідно до положень ст. 39 ПКУ, він повинен до 1 травня 2014 р. подати Звіт про контрольовані операції за формою, затвердженою наказом Міндоходів від 11.11.2013 р. № 669, нагадує Вінницьке управління Міндоходів.

До контрольованих належать господарські операції з резидентами і нерезидентами, за умови, що обсяг угод з одним контрагентом становить не менше 50 млн грн на рік. При обчисленні 50-мільйонного обсягу контрольованих операцій потрібно перевіряти операції з продажу та придбання товарів (робіт, послуг) та враховувати операції за договорами доручення, кредитами та позиками.

Особливістю Звіту є те, що він подається виключно в електронній формі засобами електронного зв'язку безпосередньо Міністерству доходів і зборів, формується у розрізі контрагентів, країн, операцій та пов'язаності осіб. Крім того, у Звіті за 2013 р. потрібно визначити контрольовані операції, здійснені в період з 1 вересня 2013 р. по 31 грудня 2013 р. включно.

За неподання або подання звіту з запізненням передбачено штраф у розмірі 5 % загальної суми контрольованих операцій. У разі відображення у звітності неповної інформації такий штраф буде застосований і до суми операції, зазначеної у звіті.

Нагадаємо, що в парламенті зареєстровано законопроект № 4527 про скасування декларування контрольованих операцій у 2014 р.

Податки і збори

Податок на додану вартість

Питання – відповідь Міндоходів

На загальнодоступному інформаційному ресурсі «ЗІР» з'явилося роз'яснення Міндоходів щодо заповнення податкової накладної для неплатника ПДВ.

Надаючи роз'яснення, Міндоходів зазначило, що при постачанні товарів (послуг) неплатнику ПДВ податкова накладна заповнюється з урахування деяких нюансів. Так, у заголовній частині в рядку «Особа (платник податку) – покупець» зазначається «Не платник податку». Рядки «Місцезнаходження (податкова адреса) покупця» і «Номер телефону» не заповнюються. У рядку «Індивідуальний податковий номер покупця» відображається умовний ПІН «400000000000».

Код «02» проставляється у разі постачання неплатнику податку, код «03» – при постачанні товарів в рахунок оплати праці працівникам платника ПДВ, код «11» – при складанні податкової накладної за щоденними підсумками операцій.

Питання – відповідь Міндоходів

На загальнодоступному інформаційному ресурсі «ЗІР» Міндоходів з'явилося роз'яснення на питання щодо заповнення графі 5 і 6 податкової накладної у разі часткового постачання послуг або часткової передоплати вартості послуг.

Надаючи роз'яснення, Міндоходів зазначило, що у разі складення податкової накладної на часткове постачання послуги, або на суму попередньої оплати частини вартості послуги, у графі 5 податкової накладної зазначається слово «послуга», а в графі 6 – відповідна частка наданої (оплаченої) послуги у вигляді десяткового дробу.

Повідомлення ГУ Міндоходів у Тернопільській обл.

ГУ Міндоходів у Тернопільській обл. нагадало, що до розділу я податкової накладної вносяться дані в розрізі номенклатури поставки товарів / послуг, а саме:

- у графу 3 – номенклатура товарів / послуг продавця;
- у графу 5 – одиниця виміру товарів / послуг – грн, шт, кг, послуга тощо;
- у графу 6 – кількість (обсяг) постачання товарів / послуг.

У незаповнених клітинах нулі, прочерки та інші знаки чи символи не проставляються.

При складанні податкової накладної на повну поставку послуги або на передоплату в повному обсязі, у графі 5 вказується одиниця виміру «послуга», а в графі 6 проставляється «1».

Якщо податкова накладна складається на часткову поставку послуги або на частину передоплати, у графі 5, знову – таки, вказується «послуга», а в графі 6 – відповідна частка наданої (сплаченої) послуги у вигляді десяткового дробу.

Наприклад, у випадку постачання частини послуги, яка відповідає половині обсягу, зазначеного в договорі, або отримання суми передоплати половини договірної вартості послуги, у графі 6 зазначається « 0,5».

Повідомлення ГУ Міндоходів у Херсонській обл. від 27.03.2014 р.

ГУ Міндоходів у Херсонській обл. роз'яснило, що якщо платником, який ліквідується, у процесі реалізації ТМЦ та основних фондів отримано коштів на суму, що перевищує 300 тис. грн (без урахування податку на додану вартість), то такий платник зобов'язаний зареєструватися платником ПДВ у контролюючому органі за своїм місцезнаходженням.

Повідомлення ДПІ у Деснянському районі ГУ Міндоходів у м. Києві від 26.03.2014 р.

ДПІ у Деснянському районі ГУ Міндоходів у м. Києві зазначило, що якщо у платника ПДВ перша подія (відвантаження товарів, оформлення документа на постачання послуг або зарахування коштів від покупця) відбулася до його реєстрації платником ПДВ, а друга – після такої реєстрації, то податкове зобов'язання з ПДВ за такою операцією не нараховується, за умови, що такий платник не обрав касовий метод визначення податкового зобов'язання.

Роз'яснення ГУ Міндоходів у Донецькій обл. від 11.03.2014 р.

ГУ Міндоходів у Донецькій обл. зазначило, що, починаючи з 01.01.2014 р., при здійсненні операцій з реалізації товарів, які були ввезені на митну територію України (як до, так і після 1 січня 2014 р.), а також підакцизних товарів, у податкових накладних слід зазначити код УКТ ЗЕД версії 2012 р.

У разі необхідності співставлення кодів УКТ ЗЕД версії 2007 р. на УКТ ЗЕД версії 2012 р., слід використовувати Перехідні таблиці, які затверджені наказом Міндоходів від 22.01.2014 р. № 54.

Роз'яснення Міндоходів від 11.03.2014 р.

Міндоходів у своєму роз'ясненні зазначило, що самостійне виправлення помилки

за податковими накладними, які включені до складу податкового кредиту, але не зареєстровані у ЄРПН, проводиться шляхом коригування реєстру виданих та отриманих податкових накладних методом «сторно», за необхідності – подання уточнюючого розрахунку до податкової декларації з ПДВ за відповідний період на підставі ст. 50 та п. 201.6 ст. 201 ПКУ.

Лист ГУ Міндоходів у м. Києві від 04.03.2014 р. № 2052/10/26-15– 11-01-06

Фахівці ГУ Міндоходів у м. Києві роз'яснили, що до 18.02.2014 р. норми Постанови КМУ «Про затвердження переліків відходів та брухту чорних і кольорових металів, операції з постачання яких, зокрема операції з імпорту, тимчасово, до 1 січня 2014 р., звільняються від обкладення податком на додану вартість «від 12.01.2011 р. № 15 не мали враховуватися при застосуванні пільги з ПДВ у разі здійснення операцій з постачання металобрухту.

Роз'яснення Міндоходів від 03.03.2014 р.

У цьому Роз'ясненні Міндоходів зазначило, зокрема, що філіям, не зареєстрованим у якості платників ПДВ, може бути делеговано право складання податкових накладних.

Для цього платник податку повинен кожній філії підрозділу присвоїти окремий числовий номер, про що має письмово повідомити контролюючий орган за місцем його реєстрації.

При складанні податкової накладної філією в податковій накладній зазначаються найменування головного підприємства та найменування такої філії.

Під час виконання договорів про спільну діяльність податкова накладна складається особою, яка веде облік результатів такої діяльності та відповідальна за утримання і внесення податку до бюджету.

При здійсненні господарських операцій, пов'язаних з використанням майна, отриманого в управління за договорами про управління майном, податкова накладна складається особою – управителем майна.

У разі надання нерезидентом послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, податкова накладна складається

зареєстрованим на території України платником податку – покупцем.

Лист Міндоходів від 28.02.2014 р. № 5087/7/99-99-10-03-01-17

Міндоходів проаналізувало судові рішення у справах, що стосуються питань визначення митної вартості товарів відповідно до норм Митного кодексу України 2002 р., і дійшло висновку, що такі правові позиції можуть бути корисними і для розуміння правильного застосування норм Митного кодексу України 2012 р.

Зокрема, Міндоходів відмітило судові рішення, у яких були визначені такі правові позиції:

– питання контролю правильності обчислення декларантом митної вартості, як і визначення методу її обчислення у встановленому законом порядку у разі виникнення обґрунтованого сумніву, належать до виключної компетенції митних органів, а тому суди не мають права постановляти рішення про стягнення з державного бюджету на користь платника суми податків, що дорівнює різниці між сумою, розрахованою за митною вартістю, заявленою декларантом, та сумою, розрахованою за митною вартістю, визначеною митницею, оскільки суди у такому випадку фактично підміняють митний орган;

– сумніви в достовірності поданих декларантом відомостей можуть бути зумовлені неповнотою поданих документів для підтвердження заявленої митної вартості товарів, невідповідністю характеристик товарів, зазначених у поданих документах, митному огляду цих товарів, порівнянням рівня заявленої митної вартості товарів з рівнем митної вартості ідентичних або подібних товарів, митне оформлення яких уже здійснено, і т. ін.

Лист Міндоходів від 19.12.2013 р. № 17866/6/99-99-19-04-02-15

Міндоходів у листі зазначило, що операції з постачання послуг, що надаються іноземним та вітчизняним суднам (у тому числі суднам, які прямують в морський порт або з морського порту баластом (без вантажу) для здійснення навантаження/розвантаження в межах

міжнародних перевезень), які здійснюють міжнародні перевезення пасажирів, їхнього багажу і вантажів та оплачуються відповідно до законодавства України портовими зборами, звільняються від оподаткування ПДВ. При цьому основною умовою застосування такої пільги портом є наявність документів, які підтверджують здійснення судном міжнародних перевезень.

У разі здійснення внутрішніх перевезень пасажирів, їхнього багажу і вантажів звільнення від сплати ПДВ на операції з надання послуг, що оплачуються портовими зборами, не поширюється, і такі операції підлягають оподаткуванню ПДВ у загальному порядку за основною ставкою.

Податок на доходи фізичних осіб

Прес-служба ГУ Міндоходів від 25.03.2014 р.

Головне управління Міндоходів у м. Києві повідомило, що податкові агенти – юридичні та фізичні особи – підприємці, які мають підрозділи (неуповноважені до сплати ПДФО) на території АР Крим та м. Севастополь, і за які головне підприємство відповідно до положень ПКУ сплачувало податок до місцевих бюджетів на казначейські рахунки у АР Крим та м. Севастополі, до врегулювання бюджетного питання щодо сплати місцевих податків до цих регіонів повинні спрямувати перерахування ПДФО до відповідного бюджету за місцезнаходженням головного підприємства.

Прес-служба Міндоходів у Луганській обл. від 24.03.2014 р.

Прес-служба Міндоходів у Луганській обл. повідомила, що у разі отримання громадянином України іноземного доходу, у тому числі дивідендів, громадянин зобов'язаний надати річну податкову декларацію до 1 травня поточного року та сплатити податок на доходи фізичних осіб.

Суми доходу у вигляді дивідендів з іноземним джерелом їх виплат оподатковуються за ставкою 5%. Податок слід сплатити до 1 серпня.

ДПІ в Печерському р-ні ГУ Міндоходів у м. Києві від 19.03.2014 р.

ДПІ в Печерському р-ні ГУ Міндоходів зазначила, що якщо фізична особа протягом звітного календарного року отримувала доходи за надані послуги від іншої фізичної особи, вона зобов'язана включити суму таких доходів до загального річного оподатковуваного доходу та подати річну податкову декларацію про майновий стан і доходи за наслідками звітного податкового року, а також нарахувати і сплатити до бюджету ПДФО з таких доходів за ставкою 15 % та/або 17 %.

Наказ Міндоходів від 27.01.2014 р. № 86

Відповідно до наказу орган Міндоходів буде повідомляти роботодавця про наявність виявлених на підставі податкової звітності чи документальних перевірок порушень працівником в застосуванні ПСП, позбавлення або відновлення у платника податку його права на ПСП.

У такому повідомленні про порушення також буде вказуватися про право працівника на відновлення ПСП, яка починає застосовуватися з місяця, наступного за місяцем, у якому суми недоплати податку на доходи і штраф у розмірі 100 % суми недоплати повністю погашені.

Державана допомога, єдиний соціальний внесок

ГУ Міндоходів у Тернопільській обл. від 07.03.2014 р.

ГУ Міндоходів у Тернопільській обл. зазначило, що у випадку припинення діяльності без правонаступника або зняття з обліку в органах доходів і зборів страхувальник зобов'язаний подати звіт з ЄСВ за останній звітний період до дати зняття з обліку та звіти за попередні звітні періоди, якщо вони не подавались.

Якщо при припиненні страхувальника є правонаступник, звіт до органу доходів і зборів подається правонаступником, якщо правонаступництво підтверджено установчими документами.

Лист ПФУ від 28.02.2014 р. № 5463/05-10

Пенсійний фонд України пояснив особливості заповнення деяких реквізитів таблиці 6 форми № Д4.

Так, від'ємні суми можна вносити до таблиці лише:

– при відображенні сум перерахунків зарплати, пов'язаного з уточненням кількості відпрацьованого часу у зв'язку з тимчасовою непрацевдатністю та допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами, нарахованих у попередніх періодах;

– при відображенні сторнованих сум відпускних і лікарняних та допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами, нарахованих у попередніх періодах.

Якщо необхідно зменшити показники реквізитів 13–15, то можна застосовувати знак «←» із зазначенням місяця і року, за які його змінюють.

***Лист ФСС із ТВП від 04.12.2013 р.
№ 04-30-3449***

ФСС із ТВП зазначив, що жінкам, які працюють у режимі неповного робочого часу в період відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, лікарняні листки видаються та оплачуються на загальних підставах.

Єдиний податок, спрощена та спеціальна система оподаткування

***Прес-служба ГУ Міндоходів
від 04.03.2014 р.***

Міндоходів роз'яснило нюанси подання декларації фізичною особою-підприємцем, яка одночасно здійснює незалежну професійну діяльність, не пов'язану з такою підприємницькою діяльністю.

Така фізична особа подає одну податкову декларацію про майновий стан та доходи, яка передбачає окреме заповнення інформації по доходах, які фізична особа отримує в якості:

- фізичної особи-підприємця;
- фізичної особи, яка здійснює незалежну професійну діяльність.

Така фізична особа також зобов'язана вести книгу обліку доходів та витрат, форма та порядок ведення якої затверджені наказом Міндоходів від 16.09.2013 р. № 481.

Порядок оподаткування доходів, отриманих фізичними особами – підприємцями від прова-

дження господарської діяльності, та які провадять незалежну професійну діяльність, визначений ст. 177 та ст. 178 ПКУ.

***Прес-служба ГУ Міндоходів від 04.03.2014
р.***

Міндоходів надало таку інформацію щодо застосування спрощеної системи оподаткування юридичними особами:

– реєстрація платником єдиного податку є безстроковою; за бажанням зареєстрований платник єдиного податку може безоплатно отримати витяг з реєстру платників єдиного податку, який діє до внесення змін до реєстру;

– отримані до 01.01.2014 р. свідоцтва платника єдиного податку є чинними та підтверджують перебування таких платників податків на спрощеній системі оподаткування до отримання витягу з реєстру або внесення змін до реєстру платників єдиного податку;

– районні споживчі спілки як суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких сукупність часток, що належать юридичним особам, які не є платниками єдиного податку, дорівнює або перевищує 25 %, не можуть бути платниками єдиного податку;

– включення до складу доходу юридичної особи – платника єдиного податку вартості товарів (робіт, послуг), безоплатно переданих іншій юридичній або фізичній особі, ПКУ не передбачено;

– обсяг доходу, що дає право юридичній особі перейти на спрощену систему оподаткування, визначається за календарний рік (розпочинається 1 січня і закінчується 31 грудня включно), що передує року переходу на спрощену систему оподаткування;

– наявність у статуті юридичної особи видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування, не є підставою для відмови у реєстрації її платником єдиного податку за умови, що такі види діяльності не здійснюються суб'єктом господарювання.

***Лист Міндоходів від 23.01.2014 р.
№ 1538/7/99-99-17-02-02-17***

Міндоходів повідомило про такі зміни для платників єдиного податку, які вже діють, починаючи з поточного року:

– право суб'єктів господарювання подавати заяви на добровільну реєстрацію платником єдиного податку під час реєстрації у державного реєстратора;

– обов'язок державного реєстратора передавати до органів Міндоходів електронні копії цих заяв, виготовлені шляхом сканування, одночасно з відомостями з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи-підприємця;

– оприлюднення на єдиному державному реєстраційному веб-порталі та офіційному веб-сайті Міндоходів даних про реєстрацію суб'єктів господарювання платниками єдиного податку в органах Міндоходів;

– відмінені свідоцтва платника єдиного податку та забезпечено права платників отримати витяги з реєстру платників єдиного податку в органах Міндоходів.

Із врахуванням змін, внесених до ПКУ, реєстрація платників єдиного податку здійснюється на підставі:

– реєстраційних заяв у паперовому вигляді, поданих до органів Міндоходів;

– електронних копій реєстраційних заяв, виготовлених шляхом сканування, які передаються державним реєстратором до органів Міндоходів одночасно з відомостями з реєстраційної картки на проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи-підприємця згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»;

– реєстраційних заяв, поданих засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб у порядку, визначеному законодавством;

– контролюючий орган зобов'язаний протягом двох робочих днів від дати надходження заяви щодо переходу на спрощену систему оподаткування зареєструвати таку особу платником єдиного податку. У разі відмови у реєстрації платника єдиного податку надати протягом двох робочих днів з дня подання платником заяви письмову вмотивовану відмову, яка може бути оскаржена суб'єктом господарювання у встановленому порядку;

– отримання витягів з реєстру не є обов'язковим для платників єдиного податку;

– дані з реєстру платників єдиного податку щоденно оприлюднюватимуться на єдиному державному реєстраційному веб-порталі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та власному офіційному веб-сайті Міндоходів, а також оприлюднюватиметься інформація про осіб, реєстрацію яких як платників єдиного податку анульовано;

– отримані свідоцтва платників єдиного податку фізичними особами-підприємцями до 31 грудня 2013 р. підтверджують перебування платника на спрощеній системі оподаткування до отримання витягу із реєстру або внесення змін до реєстру;

– бланк свідоцтва платника єдиного податку, який є документом суворого обліку, підлягає обов'язковому поверненню контролюючому органу, який видавав таке свідоцтво, у разі отримання витягу з реєстру платників єдиного податку та / або при відмові від спрощеної системи оподаткування.

Ухвала ВАСУ від 19.11.2013 р. № К/800/22104/13

ВАСУ вказав на неправомірність дій податківців щодо застосування ст. 44 ПКУ до підприємця – платника єдиного податку, що мало наслідком застосування штрафних санкцій до останнього через ненадання всіх запитуваних документів перевіряючим.

ВАСУ зазначив, що ст. 296 ПКУ не передбачено обов'язку фізичної особи-підприємця, що перебуває на спрощеній системі оподаткування, вести та зберігати первинні документи.

Таким чином, ст. 296 ПКУ є спеціальною нормою щодо ст. 44 ПКУ, яка передбачає відповідний обов'язок стосовно наявності у платника податків первинних документів, а отже, саме ст. 296 ПКУ, яка такого обов'язку не встановлює, підлягає переважному застосуванню.

Державна допомога, єдиний соціальний внесок

Лист ФСС із ТВП від 26.02.2014 р. № 06-32-459

ФСС із ТВП повідомив, що застраховані особи – чорнобильці I категорії мають право на

отримання санаторно-курортного лікування за рахунок ФСС із ТВП у період відпустки з одержанням листка непрацездатності на весь період санаторного лікування.

Адже відповідно до п. 4.2 Порядку отримання застрахованими особами і членами їхніх сімей санаторно-курортного лікування, що сплачується за рахунок коштів ФСС із ТВП, путівки видають до санаторію в період відпустки. Якщо тривалості путівки недостатньо, то надається допомога по тимчасовій непрацездатності.

Проте згідно з п. 16 ст. 20 ЗУ «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» чорнобильці I категорії мають право на одержання лікарняного листка на весь період лікування в санаторіях і спеціалізованих лікувальних закладах з урахуванням часу проїзду туди й назад з виплатою допомоги по державному соціальному страхуванню незалежно від того, ким і за чий рахунок видано путівку.

Державне регулювання Перевірки. Контроль. Штрафи. Податковий борг

Прес-служба ГУ Міндоходів у Волинській обл.

Платник податків повинен подати до органу доходів і зборів лист з копіями платіжних документів, що засвідчують факт подання їх до установи банку. Відтак, суб'єкт господарювання звільняється від відповідальності за несвоєчасне або не в повному обсязі перерахування таких податків, зборів, платежів до бюджетів та державних цільових фондів, включаючи нараховану пеню або штрафні санкції.

Орган доходів і зборів не застосовує до суб'єкта господарювання штрафні санкції у випадку порушення строків сплати або не перерахування податків, зборів, платежів з вини банку.

ДПІ у Деснянському р-ні ГУ Міндоходів у м. Києві від 26.03.2014 р.

ДПІ у Деснянському р-ні ГУ Міндоходів вказує, що платники податків, у тому числі й

фізичні особи-підприємці, зобов'язані повідомляти контролюючі органи про всі об'єкти оподаткування та об'єкти, пов'язані з оподаткуванням (п. 63.3 ПКУ) за формою № 20-ОПП.

За неподання повідомлення про об'єкти оподаткування (форма № 20-ОПП) передбачається штраф. Відповідно до ст. 117 ПКУ розмір штрафу для самозайнятих осіб становить 170 грн, для юридичних осіб, їх відокремлених підрозділів та юридичних осіб, уповноважених вести облік спільної діяльності, – 510 грн. При повторному порушенні розмір штрафу становитиме 340 грн та 1020 грн відповідно.

Наказ Міністерства юстиції України від 14.03.2014 р. № 524/5

Відповідно до Наказу державну реєстрацію речових прав та їх обтяжень на нерухоме майно, яке розташоване в межах території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, відповідно до законодавства у сфері державної реєстрації прав здійснюють:

– за заявами, які подаються особисто заявником або шляхом надсилання поштою до органів державної реєстрації прав Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, – державні реєстратори речових прав на нерухоме майно органів державної реєстрації прав Дніпропетровської, Одеської, Хмельницької та Чернігівської областей;

– за заявами, які подаються особисто заявником або шляхом надсилання поштою до органів державної реєстрації прав Херсонської та Запорізької областей, – державні реєстратори таких органів.

У разі подання заяв до органів державної реєстрації прав Автономної Республіки Крим та міста Севастополя такі органи забезпечують прийняття заяв з обов'язковим зазначенням поштової адреси заявника для листування та виготовлення електронних копій документів, поданих для державної реєстрації прав, шляхом їх сканування та розміщення у базі даних про реєстрацію заяв і запитів Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Наказ Міністерства юстиції України від 14.03.2014 р. № 525/5

Відповідно до Наказу проведення реєстраційних дій щодо зміни місцезнаходження

юридичних осіб та місця проживання фізичних осіб-підприємців, місцезнаходженням/місцем проживання яких є Автономна Республіка Крим та місто Севастополь, здійснюється державними реєстраторами юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців реєстраційних служб територіальних органів Міністерства юстиції в областях та місті Києві. Це правило не поширюється на зміну місцезнаходження юридичних осіб та місця проживання фізичних осіб-підприємців у межах території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Ухвала Житомирського апеляційного адмінсуду від 05.03.2014 № 806/7638/13-а

Судом вказано, що відповідно до п.п. 80.2.2. п. 80.2 ст. 80 ПКУ фактична перевірка може проводитися на підставі рішення керівника органу податкової служби у разі отримання в установленому законодавством порядку інформації від державних органів або органів місцевого самоврядування, яка свідчить про можливі порушення платником податків законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи.

Судом зазначено, що лист оперативного управління органу податкової служби не може розцінюватися як отримана в установленому законодавством порядку інформація від державних органів або органів місцевого самоврядування, оскільки дане оперативне управління є структурним підрозділом державного органу і не є державним органом в розумінні п.п. 80.2.2. п. 80.2. ст. 80 ПКУ.

**Постанова ВАСУ від 27.02.2014 р.
№ К/800/41631/13**

ВАСУ вказав, що акти про неможливість проведення зустрічних звірок не є тим самим, що і результати проведених зустрічних звірок, які є джерелом отримання податкової інформації, що положеннями ст. 83 ПКУ визначена як підстава для висновків під час проведення перевірок.

Сама по собі неможливість реалізації органами державної податкової служби визначеної законодавством компетенції щодо проведення

зустрічних звірок контрагента не може вважатись доказом вчинення порушень податкового законодавства.

**Постанова КААС від 13.02.2014 р. у
справі № 823/1358/13-а**

Якщо платник податків після закінчення перевірки та до прийняття рішення контролюючим органом за результатами такої перевірки подає не надані під час перевірки документи, що підтверджують показники, відображені платником податків у податковій звітності, такі документи повинні бути враховані контролюючим органом під час розгляду ним питання про прийняття рішення.

За таких обставин не застосовується положення п. 44.6 ПКУ щодо презумпції відсутності у платника податків документів на час складення такої звітності.

**Ухвала ВАСУ від 06.02.2014 р.
№ К/800/31010/13**

Вищий адмінсуд вказав, що оскільки перевірка платника податків була призначена відповідно до кримінально-процесуального закону та за відсутності доказів набрання законної сили судовим рішенням в кримінальній справі (обвинувальний вирок, що набрав законної сили або винесення рішення про закриття кримінальної справи за nereабілітуючими підставами), у контролюючого органу відсутні правові підстави для винесення податкових повідомлень-рішень за наслідками такої перевірки.

**Лист Держфінінспекції від 13.01.2014 р.
№ 25-14/50**

У листі вказано, що посадові особи органів Держфінінспекції не мають права проводити інвентаризацію на об'єкті контролю, а можуть лише бути присутніми під час її проведення.

Також роз'яснено, що винними особами можуть бути в тому числі особи, які відповідно до законодавства чи розпорядчих документів не були відповідальними за здійснення фінансово-господарських операцій, що були проведені з порушенням законодавства, але їх дії чи бездіяльність призвели до таких порушень.

Наказ Міндоходів від 31.12.2013 р. № 898

Наказ діє з 07.03.2014 р. Ним визначені формати та порядок подання документів для проведення електронної перевірки.

Так, наказом затверджені формати таких документів:

- журнал господарських операцій;
- книга обліку доходів (для платників єдиного податку першої і другої груп і платників єдиного податку третьої і п'ятої груп, які не є платниками ПДВ);
- книга обліку доходів і витрат (для платників єдиного податку третьої і п'ятої груп, які є платниками ПДВ).

Платник податку подає документи за 10 календарних днів до очікуваного початку проведення електронної перевірки за допомогою системи подання податкових документів в електронній формі з віддаленого персонального комп'ютера або шляхом використання послуг центрів обслуговування платників податків.

Формати документів для проведення електронної перевірки та інша інформація про порядок подання таких документів оприлюднюються на веб-порталі Міндоходів у рубриці «Електронна перевірка».

Облік та звітність**Лист Міндоходів від 07.03.2013 р.
№ 5699/7/99-99-19-03-01-17**

Міндоходів під час розгляду порядку заповнення звітності з податку на прибуток відзначило таке:

- рядки 15, 16, 18, 19, 21 та 22 заповнюються лише платниками, у яких базовим податковим (звітним) періодом є календарний квартал;
- до картки особового рахунку заноситься значення рядків 14, 17 та 20 Декларації платників податку, в яких базовим податковим (звітним) періодом є календарний рік, та значення рядків 16, 19 та 22 Декларації платників податку, в яких базовим податковим (звітним) періодом є календарний квартал;
- рядок 5.1 додатка АВ та рядок 20 Декларації заповнюються як консолідованими платниками, так і неконсолідованими.

Щодо Звіту про контрольовані операції:

– при заповненні розділу «Відомості про особу, яка бере участь у контрольованих операціях», додатка до Звіту та коду для заповнення назви країни, у якій зареєстрована особа, слід керуватися Класифікацією країн світу, затвердженою наказом Державної служби статистики України від 30.12.2013 р. № 426;

– у графі 10 показник – «Код сторони операції» розділу «Відомості про контрольовані операції» додатка до Звіту № 669 зазначається код сторони операції згідно з додатком 5 до Порядку складання Звіту про контрольовані операції;

– у графі 10 «Інформації про пов'язаних осіб», яка є додатком до Звіту № 669, шляхом проставлення відмітки «х» зазначається потрібне;

– для забезпечення ефективності обробки великого обсягу інформації, яка може міститися в додатку до Звіту № 669 (код документа F/J 0147101), передбачено поле «номер порції» та обмежено максимальну кількість рядків цього додатка до 20 тис. записів. Одна порція не більше 20 тис. записів.

Наказ Мінфіну від 08.02.2014 р. N 48

Мінфін вніс зміни до деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку.

Зокрема, в Інструкції про застосування Плану рахунків уточнено, що підприємства, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, відображають:

- дохід від зміни вартості фінансових інструментів, які оцінюються за справедливою вартістю, на рахунку 71 «Інший операційний дохід»;
- витрати від зміни вартості фінансових інструментів, які оцінюються за справедливою вартістю, на рахунку 94 «Інші витрати операційної діяльності».

Підприємства, для яких торгівля цінними паперами не є основною діяльністю, узагальнюють наслідки зміни балансової вартості фінансових інструментів, які оцінюються за справедливою вартістю, на субрахунках 740 «Дохід від зміни вартості фінансових інструментів «і 970 «Витрати від зміни вартості фінансових інструментів».

У новій редакції викладено фінансові звіти суб'єктів малого підприємництва (П (С) БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва») – тепер вони стали коротшими і мають чотиризначні коди рядків.

Уточнено коло підприємств, які складають спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва. Замість четвертої групи платників єдиного податку додані суб'єкти мікропідприємництва.

Нагадаємо, що згідно з ЦКУ у суб'єктів мікропідприємництва – юридичних осіб середня чисельність працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 млн євро (за середньорічним курсом НБУ).

Також зазнали змін П(С)БО 1, 7, 11, 27, 31, Примітки до фінзвітності, Плани рахунків підприємств і малих підприємств (рахунок 30 «Каса» перейменовано на «Готівка»),

Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій в держсекторі.

Ліцензії, патенти, дозволи

Постанова КМУ від 05.02.2014 р. № 55

Затверджено нові розміри відрахувань, сплачуваних виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і відеограмах, у т. ч.:

- MP3-плеєр з однією функцією – 1 % вартості або ціни;
- програвач DVD-дисків – 1 % вартості або ціни;
- ноутбук з оптичним приводом CD/DVD-RW-дисків – 0,2 % вартості або ціни;
- радіотелефон системи стільникового зв'язку (мобільний телефон), планшет – 0,15 % вартості або ціни;
- флеш-карти – 0,75 % вартості або ціни.

Наказ Міндоходів від 30.12.2013 р. № 867

Наказом затверджені:

– форма торгового патенту (короткотермінового) на провадження торговельної діяльності;

– форма торгового патенту (пільгового) на провадження торговельної діяльності;

– форма патенту на здійснення торговельної діяльності, діяльності з надання платних побутових послуг, торгівлі валютними цінностями, діяльності у сфері розваг;

– форма заявки на придбання торгового патенту;

– порядок заповнення торгового патенту.

У торговому патенті відображається сума внесеного збору за виданий патент на день його придбання, а щомісячне (щоквартальне) нарахування та внесення збору відображається в автоматизованій інформаційній системі органу доходів і зборів за місцем придбання торгового патенту.

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ від 25.03.2014 р.

№ 905/7285/13

ВГСУ, відмовивши в задоволенні касаційної скарги ініціюючого кредитора, яка стосувалася порушення провадження у справі про банкрутство боржника, зазначив, що суди нижчих інстанцій правомірно повернули заяву такого кредитора без розгляду, оскільки безспірність своїх вимог кредитор аргументував рішенням суду, яким заборгованість із боржника стягнута солідарно з іншим боржником. Відповідно й відкрите виконавче провадження.

У свою чергу, ініціюючому кредитору слід довести безспірні вимоги саме конкретно до того боржника, щодо якого останній хоче порушити справу про банкрутство, що у даному випадку зроблено не було.

Постанова ВГСУ від 18.03.2014 р.

№ Б-24/216-09

ВГСУ залишив у силі рішення суду апеляційної інстанції, яким було скасовано ухвалу місцевого господарського суду у ліквідаційній процедурі банкрутства боржника, якою було зобов'язано Реєстраційну службу міського управління юстиції провести державну реєстрацію права власності на об'єкт нерухомості банкрута. Така позиція пояснюється тим, що ВГСУ визнав неправомірним зобов'язання

вчиняти дії реєстраційною службою без первинного звернення до неї у загальному порядку та відсутності отриманої відмови останньої у здійсненні такої реєстрації.

**Постанова ВГСУ від 12.03.2014 р.
№ 904/3971/13**

ВГСУ, відхиливши додаткові грошові вимоги державної податкової інспекції до боржника у ліквідаційній процедурі банкрутства останнього зазначив, що незважаючи на наявні за нормами п. 57.1 ст. 57 ПК України обставини та підстави для сплати боржником у 2013 р. авансових внесків з податку на прибуток по результатах декларування доходів за 2012 р., враховуючи наведені та встановлені судами обставини, а також виходячи з приписів п. 15.1 ст. 15 та п. 37.3 ст. 37 ПК України, касаційний суд погоджується з висновками судів, що у зв'язку зі складенням підприємством у грудні 2012 р. та поданням ліквідаційного балансу, у останнього не виникає у 2013 р. обов'язку нараховувати та сплачувати авансові внески з податку на прибуток.

Зазначена правова позиція може бути актуальною у разі відповідної ліквідації підприємства за наслідками 2014 р.

**Ухвала ДААС від 12.03.2014 р.
№ 805/18073/13-а**

Суд апеляційної інстанції зазначив, що задоволення грошових вимог кредитора – податкового органу щодо боржника у ліквідаційній процедурі останнього, яка не пов'язана з його банкрутством, здійснюється у порядку черговості, встановленому ст.112 ЦК України, тобто, у третю чергу. Відповідно, є недопустимим негайне стягнення коштів з банківських рахунків платника податку у якості податкового боргу після направлення податковим органом до банківської установи платіжної вимоги без дотримання порядку черговості задоволення кредиторських вимог.

**Рішення Апеляційного суду
Дніпропетровської обл. від 04.03.2014 р.
№ 22 – ц/774/1018/14**

Зазначеним судовим рішенням постановлено, що заборгованість із відшкодування мате-

ріальної шкоди, завданої працівнику внаслідок нещасного випадку на виробництві, виплачується роботодавцями, а в разі їх ліквідації без створення правонаступника – ФСС від НВ. Обов'язок фонду відшкодувати потерпілим на виробництві та членам їхніх сімей відповідну матеріальну шкоду не залежить від того, чи сплачували цьому фонду страхові платежі підприємства, що ліквідувалися та на яких було ушкоджено здоров'я потерпілого.

При цьому апеляційний суд указав на те, що зазначені вище положення стосуються виплати фондом невідшкодованої матеріальної шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я. А обов'язку в частині виплати моральної шкоди фонд не має.

**Постанова ВГСУ від 04.03.2014 р.
у справі № 914/3298/13**

ВГСУ погодився з висновками судів попередніх інстанцій щодо часткового задоволення вимог кредитора, відмовивши останньому у включенні частини його грошових вимог до боржника, який у свою чергу є засновником дочірнього підприємства, до якого у кредитора й виникли грошові вимоги.

ВГСУ вказав, що боржник як засновник дочірнього підприємства не несе відповідальності за зобов'язаннями створеної ним юридичної особи відповідно до ч. 3 ст. 96 ЦКУ. При цьому статутом боржника не передбачено, що за зобов'язаннями вказаного дочірнього підприємства несе відповідальність його засновник (боржник у даній справі).

**Постанова ВГСУ від 04.03.2014 р.
у справі № 905/7099/13**

ВГСУ, частково задовольнивши скаргу арбітражного керуючого, якого судом не було призначено розпорядником майна у справі, у якій його було обрано автоматизованою системою, зазначив, що господарським судом апеляційної інстанції всупереч вимогам чинного законодавства не було належним чином перевірено фактичні обставини справи щодо повідомлення арбітражного керуючого про визначення його кандидатури для виконання повноважень розпорядника майна у даній справі, на що посиляється останній у своїй апеляційній скарзі.

Таким чином, ВГСУ дав зрозуміти, що призначати іншого арбітражного керуючого розпорядником майна боржника, який не визначався автоматизованою системою, можна лише за наявності доказів небажання чи відмови першого арбітражного керуючого від участі у справі.

Транспортні та експедиторські послуги

Лист Мінінфра-структури від 11.03.2014 р. № 2455/25/10-14

Мінінфраструктури у цьому листі зазначило, що під час здійснення вантажних перевезень автомобільними ТЗ водій, поряд з іншими документами, необхідними для всіх видів перевезень, у випадку надання послуг з перевезення вантажу на договірних умовах повинен мати оформлену ТТН.

Також у листі вказано:

– вимоги стосовно віднесення ТТН до документів суворої звітності законодавством не встановлюються;

– для деяких видів вантажів під час їх перевезення автомобільними ТЗ встановлені спеціалізовані форми ТТН;

– вимоги стосовно заповнення ТТН лише друкованим або іншим способом законодавством не встановлюються;

– вимоги стосовно засвідчення перевізником ТТН печаткою не встановлено, а тому достатньо лише підпису водія.

Фінансові послуги

Постанова НБУ від 28.03.2014 р. № 172

Постановою № 172 скасована Постанова правління НБУ від 06.02.2014 р. № 49 «Про заходи щодо діяльності банків і проведенні валютних операцій».

Згідно з Постановою № 172 банки зможуть здійснювати валютні операції не тільки на умовах «тод», «том», «спот», а й на умовах «своп» і «форвард» (всі операції – тільки з поставкою валют); скасовано заборону на купівлю іноземної валюти для здійснення резидентами інвестицій за кордон і для покриття частини страхових резервів страховиками; скорочено строк

проведення операцій з купівлі банками іноземної валюти за дорученням юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, іноземних підприємств.

Починаючи з 28.03.2014 р., кошти для купівлі іноземної валюти можуть бути перераховані не раніше третього операційного дня після дня зарахування гривень на окремий аналітичний рахунок, а починаючи з 01.04.2014 р. – не раніше другого операційного дня після дня зарахування гривень на цей рахунок.

Одночасно банки звільнені від обов'язку формувати і передавати в територіальні управління Національного банку України реєстри покупців іноземної валюти; пом'якшені умови проведення операцій на готівковому сегменті міжбанківського валютного ринку. Зокрема, спрощено процедуру купівлі банком у фізичних осіб готівкової іноземної валюти, яка відтепер дає можливість здійснювати таку операцію без пред'явлення документа, що посвідчує особу, і без його копіювання.

Встановлена максимальна сума продажу іноземної готівкової валюти одній фізичній особі в еквіваленті не більше 15 тис. грн протягом одного операційного (робочого) дня в межах однієї банківської установи; введені обмеження на перекази фізичними особами іноземної валюти за межі України за поточними валютними неторговельними операціями. Такі операції дозволено здійснювати на суму, що не перевищує в еквіваленті 150 тис. грн на місяць.

Такі обмеження не поширюються на цілий ряд соціально важливих переказів.

Резидентам дозволено здійснювати погашення кредитів, позик (фінансової допомоги) в іноземній валюті за договорами, в тому числі в разі укладення додаткових угод з нерезидентами, не раніше строку, передбаченого договором. Банкам наказано на період дії постанови № 172 призупинити випуск нових ощадних (депозитних) сертифікатів, а погашення раніше випущених здійснювати виключно шляхом перерахування коштів на рахунок власника сертифіката або його пред'явника.

Постанова № 172 набрала чинності 28.03.2014 р. і діє до 01.05.2014 р.

**Лист НБУ від 21.03.2014 р.
№ 19-012/11927**

З поточного тижня відновлено проведення позачергових тендерів з підтримання ліквідності банків. Проведення тендерів здійснюватиметься щотижня в четвер як мінімум до кінця квітня поточного року.

Постанова НБУ від 18.03.2014 р. № 137

Після внесених змін банки зобов'язані зараховувати гривневі кошти за заявками юросіб і фізосіб-підприємців на покупку валюти на окремий рахунок, кошти з якого можуть бути використані для фактичної покупки валюти не раніше, ніж на 5-й операційний день після зарахування гривневих коштів на цей рахунок, а починаючи з 25.03.14 – не раніше 4-го операційного дня після дня зарахування гривень на цей рахунок.

Лист НБУ від 12.03.2014 р. № 29-209/9857

Вимоги про обмеження видачі (отримання) готівки в іновалюті з поточних і депозитних рахунків клієнтів через каси та банкомати банків в межах до 15 тис. грн на добу не поширюються на дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав в Україні та їх співробітників, якщо останні не є громадянами України або не проживають постійно та акредитовані в МЗС України.

Нацкомфінпослуг від 06.02.2014 р. № 352

До фінансової послуги факторингу віднесена сукупність таких операцій з фінансовими активами (крім ЦП і похідних ЦП):

- фінансування клієнтів – госпсуб'єктів, які уклали договір, з якого випливає право грошової вимоги;
- набуття відступленого права грошової вимоги, у тому числі права вимоги, яке виникне в майбутньому, до боржників за договором, на якому базується таке відступлення;
- отримання плати за користування грошовими коштами, наданими у розпорядження клієнта, у тому числі шляхом дисконтування суми боргу, розподілу відсотків, винагороди, якщо інший спосіб оплати не передбачено договором, на якому базується відступлення.

**Розпорядження Нацкомфінпослуг
від 30.01.2014 р. № 277**

Річна фінзвітність подається не пізніше 28 лютого наступного за звітним року.

Звітність за IV квартал фінансовими компаніями (в т. ч. управителями та адміністраторами) і довірчими товариствами подається у складі річної звітності.

До 1 червня року, наступного за звітним, фінансові компанії (в т.ч. управителі та адміністратори) та довірчі товариства подають у Нацкомфінпослуг аудиторський висновок, який підтверджує достовірність, повноту річної звітності фінансової компанії та відповідність показників нормативам, встановленим для фінансових компаній.

До 1 червня року, наступного за звітним, ломбард подає до Нацкомфінпослуг аудиторський висновок та річну фінзвітність.

**Рішення НКЦПФР від 28.01.2014 р.
№ 113**

НКЦПФР протягом 30 календарних днів з дати надходження заяви та документів здійснює розгляд заяви та всіх необхідних документів, наданих для скасування реєстрації випуску інвестсертифікатів фонду (інвесткомпанії) у разі ліквідації фонду (закритого взаємного фонду або всіх закритих взаємних фондів інвесткомпанії), і повідомляє заявника про результати розгляду.

Знищення сертифікатів здійснюється в паперорізальній машині або шляхом спалювання з обов'язковим складанням акту. Невід'ємною частиною акта повинен бути реєстр знищених документів, який повинен містити інформацію про індивідуальні ознаки знищених сертифікатів.

Акт про знищення надається в НКЦПФР протягом п'яти календарних днів з дати його підписання.

Рішення НКЦПФР від 22.01.2014 р. № 47

Емітент для забезпечення існування іменних ЦП у бездокументарній формі, якщо документи системи реєстру не були надіслані емітенту реєстратором та не перебувають у нього на зберіганні, до дати прийняття рішення

повинен здійснити дії щодо з'ясування інформації про наявність документів системи реєстру в:

- Центральному депозитарію ЦП;
- депозитарній установі, яка здійснювала ведення реєстру власників іменних ЦП цього випуску.

У разі відсутності документів системи реєстру емітент до прийняття рішення про забезпечення існування іменних ЦП у бездокументарній формі повинен здійснити дії з відновлення інформації про власників ЦП.

За наявності документів системи реєстру емітент повинен прийняти рішення про забезпечення існування ЦП в бездокументарній формі; звернутися до НКЦПФР для заміни свідоцтва про реєстрацію випуску іменних ЦП; звернутися в Центральний депозитарій для депонування глобального сертифіката; вчинити інші дії передбачені законодавством при дематеріалізації акцій.

Будівництво

Лист Мінрегіонрозвитку від 11.03.2014 р. № 7/15-2747

Виходячи з положень законодавчих та нормативних документів поточний ремонт не відноситься до будівництва, тому на нього не поширюються законодавчі та нормативні документи, що діють у будівництві.

Вартість поточного ремонту має визначатися на підставі обґрунтованих трудових та матеріально-технічних ресурсів та їх вартості, обчисленої у поточному рівні цін. В окремих обґрунтованих випадках вона може визначатися на підставі відповідних ресурсних елементних кошторисних норм на ремонтно-будівельні роботи, за умов відповідності технології, складу робіт, що виконуються, та витрат ресурсів, врахованих зазначеними нормами.

Наказ Мінрегіонрозвитку від 26.02.2014 р. № 56

Наказом прийнято національний стандарт ДСТУ-Н Б Б.2.2-9: 2013 «Настанова щодо розподілу територій мікрорайонів (кварталів) для визначення прибудинкових територій багато-

квартирної забудови», розроблений Державним підприємством Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто» імені Ю. М. Білоконя.

Цей національний стандарт ДСТУ-Н Б Б.2.2-9: 2013 набирає чинності з 01.10.2014 р.

Лист Мінрегіонрозвитку від 25.02.2014 р. № 7/15-2179

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 31.08.1996 р. № 1024 «Про порядок індексації вартості об'єктів житлового фонду щорічно (до 15 лютого) проводиться індексація вартості об'єктів житлового фонду.

Ураховуючи, що протягом 2013 р. вартість будівництва значно не збільшилась, індексація балансової вартості об'єктів житлового фонду станом на 01.01.2014 р. не проводиться.

Наказ Мінрегіонрозвитку від 28.01.2014 р. № 31

Відповідно до статей 3, 4 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», статей 247, 284 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 15 Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2011 р. № 553, Мінрегіонрозвитку затверджено:

– форму постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення (у сфері містобудівної діяльності);

– форму постанови про закриття справи про накладення штрафу за правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

Спирт та тютюн

Лист Міндоходів від 05.03.2014 р. № 4313/6/99-99-21-02-15

Законодавство не передбачає можливості та порядку самостійного виправлення помилок у звітах стосовно обсягів виробництва та/або обігу спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів (Форми №№ 1-РС, 2-РС, 3-РС, 1-ОА та 1-ОТ).

Об'єкти правовідносин
Земля

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

Міндоходів у загальнодоступному інформаційно-довідковому ресурсі («ЗІР») в категорії 112.05 розмістило відповідь на запитання стосовно того, у яких випадках ФОП повинна подавати податкову декларацію з плати за землю.

Міндоходів вважає, що ФОП подає до контролюючого органу за місцезнаходженням земельної ділянки податкову декларацію з плати за землю у разі, якщо земельна ділянка використовується для провадження господарської діяльності (магазин, СТО тощо) та правовстановлюючі документи на землю оформлені на ФОП.

Якщо такі документи оформлені на фізичну особу, то навіть за умови використання нею земельної ділянки для провадження господарської діяльності, нарахування плати за землю здійснює контролюючий орган, який видає особі до 1 липня поточного року податкове повідомлення – рішення про внесення плати за землю.

Такий порядок застосовується і тоді, коли фізична особа використовує земельну ділянку (у тому числі для провадження господарської діяльності), на яку відсутні відповідні документи. У такому випадку нарахування грошових зобов'язань з плати за землю здійснюється контролюючим органом на підставі інформації, наданої відповідними територіальними органами Держземагенства та Укрдержреєстру.

Лист ФДМУ від 06.03.2014 р.
№ 10-36-2493

Фонд державного майна України в листі, зокрема, роз'яснив, що для цілей оподаткування доходу, отриманого платником податку в результаті прийняття ним у дарунок земельної ділянки як самостійного об'єкта цивільних правовідносин, використовується результат нормативної грошової оцінки такої земельної ділянки.

Постанова ВАСУ від 26.02.2014 р.
у справі № К/800/63541/13

ВАСУ вважає вірним висновок судів попередніх інстанцій стосовно того, що у випадку відсутності відповідних правовстановлюючих документів, які підтверджують право власності чи право користування земельною ділянкою, така земельна ділянка не може виступати об'єктом оподаткування земельного податку чи орендної плати за землі державної і комунальної власності.

Постанова ВСУ від 12.02.2014 р.
у справі № 6-161цс/13

ВСУ дійшов висновку, що передача орендованої земельної ділянки орендарем у користування іншим особам без згоди на те орендодавця суперечить умовам договору оренди землі та є підставою для розірвання вказаного договору.

Постанова пленуму ВССУ
від 07.02.2014 р. № 5

Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ в постанові надав роз'яснення щодо правильного й однакового застосування судами законодавства про виникнення, припинення, захист права власності та інших речових прав.

У сфері земельних відносин ВССУ, зокрема, зазначив, що саме позивач має довести, що повноцінне використання своєї земельної ділянки неможливе без обтяження сервітутом чужої земельної ділянки; що задоволення потреб сервітуарія неможливо здійснити в інший спосіб; що відповідно до ч. 3 ст. 402 ЦК України він не досяг з відповідачем домовленості про встановлення сервітуту та про його умови. За певних обставин для вирішення спірних питань може бути призначена відповідна експертиза.

Право користування чужою земельною ділянкою як для сільськогосподарських потреб, так і для забудови може відчужуватися та передаватися в порядку спадкування (статті 407, 413 ЦК України), крім відчуження, внесення до статутного капіталу, передання в заставу права користування земельною ділянкою державної або комунальної власності

(за винятком випадків переходу права власності на будівлі та споруди).

Лист ВСУ від 01.02.2014 р.

У листі наведено висновки ВСУ, викладені в постановках, ухвалених за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України, за друге півріччя 2013 р. Стосовно земельних відносин висновки ВСУ такі:

– прийняття головою райдержадміністрації розпорядження про передачу у власність відповідача земельної ділянки для будівництва та обслуговування житлового будинку за межами населеного пункту є перевищенням наданих законом повноважень;

– державний акт на право приватної власності на землю видається на підставі рішення органу місцевого самоврядування або органу виконавчої влади, тому вирішення питання про правомірність видачі державного акта безпосередньо залежить від законності рішення, на підставі якого такий акт виданий;

– надання громадянам для ведення особистого селянського господарства земель оздоровчого чи іншого призначення без зміни у встановленому законом порядку їх цільового призначення є підставою для визнання таких рішень органів державної влади чи органів місцевого самоврядування недійсними;

– суд повинен установити, чи дійсно порушуються права орендодавців у зв'язку з відсутністю в договорах оренди умов, які передбачені ст. 15 Закону України «Про оренду землі», визначити істотність цих умов, а також з'ясувати, у чому саме полягає порушення їхніх законних прав;

– прохання учасника правочину не здійснювати реєстрацію договору оренди земельної ділянки, волевиявлення на укладення якого він виявляв у момент досягнення згоди з усіх істотних умов, складання та скріплення підписом письмового документа, не є підставою для визнання договору недійсним.

Лист Міндоходів від 06.08.2013 р.

№ 14101/7/99-99-18-05-01-17

Міндоходів у листі зазначає, зокрема, що купівля нерезидентом земельної ділянки, її

обслуговування та утримання в належному стані передбачає перебування на території України представництва чи представника нерезидента, наділеного правами діяти від імені та в інтересах щодо такої нерухомості, як-то: укладення на користь нерезидента договорів купівлі-продажу та/або отримання у власність чи оренду землі, а також внесення до бюджету плати за землю.

Також нерезидент – власник нерухомості на території України може утворити (заснувати) підприємство з іноземними інвестиціями та внести нерухомість як інвестицію та/або вклад до статутного капіталу українського підприємства.

**Об'єкти правовідносин
Нерухомість**

Наказ Мін'юсту від 25.03.2014 р. № 563/5

Внесено такі зміни до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України .

Нотаріус посвідчує правочин, який передбачає будь-який перехід права власності на об'єкти нерухомості та об'єкти незавершеного будівництва, крім їх успадкування та дарування, за наявності документа про сплату до бюджету податку на доходи фізичних осіб, обчисленого з ціни, зазначеної у правочині, але не нижче оціночної вартості такого нерухомого майна, визначеної суб'єктом оціночної діяльності згідно з вимогами нормативно-правових актів з оцінки майна, та документа про оціночну вартість.

Лист ФДМУ від 06.03.2014 р.

№ 10-36-2493

ФДМУ виклав свою думку щодо оцінки об'єктів для цілей оподаткування під час спадкування та дарування.

Відповідно до п. 174.3 ст. 174 ПКУ визначення доходу платника податку-фізичної особи, що підлягає оподаткуванню внаслідок прийняття ним у спадщину чи дарунок коштів, майна, майнових чи немайнових прав, ґрунтується на вартості успадкованого такою особою майна. При цьому вид вартості у зазначеній статті не визначено.

Згідно з абз. 5 ст. 9 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», якщо законами або нормативно-правовими актами КМУ не зазначено вид вартості, який повинен бути визначений в результаті оцінки, визначається ринкова вартість. З огляду на зазначене, нотаріальне оформлення об'єктів спадщини (крім земельних ділянок, легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів, оцінка такого майна, майнових прав) проводиться із застосуванням бази, що відповідає ринковій вартості.

Таким чином, під час нотаріального оформлення об'єкта дарування, крім об'єктів, що належать до земельних ділянок як самостійних об'єктів цивільних правовідносин, легкових автомобілів, мотоциклів, мопедів, його оцінка проводиться із застосуванням бази, що відповідає ринковій вартості.

Наказ Мінюсту від 05.03.2014 р. № 477/5

З метою посилення механізму захисту спеціальних бланків документів інформаційної системи Міністерства юстиції України, забезпечення виготовлення спеціальних бланків за новими технологіями, внесено зміни до:

– Зразка та Опису спеціального бланка свідоцтва про право власності, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 22 квітня 2003 р. № 39/5 ДСК;

– Зразка та Технічного опису спеціального бланка для видачі витягів з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 10 серпня 2012 р. № 41/5ДСК.

**Лист Держреєстру від 03.03.2014 р.
№ 5404/05-15-14**

Відповідно до п. 12 Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень та Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 868, у разі подання заяви від імені юридичної особи державний реєстратор, який є користувачем Єдиного державного реєстру, одержує інформацію із зазначеного Реєстру щодо такої особи.

Враховуючи наведене, державний реєстратор прав під час розгляду заяви, поданої від імені юридичної особи, має здійснювати пошук інформації у Єдиному державному реєстрі на офіційному веб-сайті державного підприємства «Інформаційно-ресурсний центр» за посиланням: <http://irc.gov.ua/ua/Poshuk-v-YeDR.html>.

Отриману детальну інформацію стосовно юридичної особи державний реєстратор оформляє у паперовому вигляді та засвідчує в установленому законодавством порядку печаткою для долучення до реєстраційної чи облікової справи.

Праця

**Лист ДЦЗ від 12.02.2014 р.
№ ДЦ-01-961/0/6-14**

Державний центр зайнятості нагадав, що роботодавці самостійно розраховують квоту та забезпечують працевлаштування громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню. А починаючи з цього року відповідно до наказу Мінсоцполітики від 16.05.2013 р. № 271 не пізніше 1 лютого роботодавці подають інформацію про зайнятість і працевлаштування таких громадян органам Державної служби зайнятості. Відповідальність за порушення цього терміну ще не встановлена.

Наказ Міненерго від 19.12.2013 р. № 966

Міненерго цим наказом затвердило Правила охорони праці під час роботи з інструментом та пристроями, що поширюються на всіх суб'єктів господарювання незалежно від форм власності, організаційно-правової форми та виду діяльності та стосуються роботи із металообробними та деревообробними верстатами, ручним електрифікованим інструментом, слюсарно-ковальським та пневматичним інструментом та вантажопідіймальними машинами.

**Економічна діяльність:
нові орієнтири і ризики**
Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
№ 3-4 (березень – квітень)

Редактори:
Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак

Комп'ютерна верстка:
А. Берегельська

Підп. до друку 30.04.2014.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,49.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.